گووتار و فیکری ڕۆشنبیر و کاریگەری بەسەر کۆمەڵ ...1 .. د. شەونم یەحیا

(1- 2)...

گووتاری ڕۆشنبیران و کاریگەرییان ، تەوەرێکە لە کارەکانم لەسەر ڕۆلی ڕۆشنبیران لە گۆڕانکارییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان ، ڕۆشنبیر زمانحاڵ و دەنگ و هۆنگی میللەتەکەیەتی لەو ڕگەیەوە هەموو بوارەکانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و ڕۆشنبیریی پێدەبینێت.
هەر کۆمەڵگەیە خاوەنی کۆمەڵێك نۆرم و بەها و تراديسیۆنی تایبەت بە خۆی هەیە ، کۆمەڵگەی کوردیش خاوەن پێکهاتەیەکی فرە ئاین و نەتەوەیە بەرنامە ڕێژی و کارکردن بە فیکر و گوتارێکی دیاریکراو کارێکی ئەوەندە ئاسان نیە ، بە شێکی زۆری سامپڵی توێژینەوەکەمان لەو بۆچوونەدا بوون " ستراکتۆری کۆمەڵگەی کوردی ناتوانێت فیکر و گووتارو بەرنامەی ڕۆشنبیران قبوڵ بکات ، چونکە بە ئیمتیاز کۆمەڵگەیەکی سیاسیەوە ئەوەندە کاریگەری حزب و سەرکردەکانی بەسەریەوەیە ، ئەوەندە کاریگەری ڕۆشنبیرانی بەسەریەوە نیە ، ڕۆشنبیری کوردیش بە شێوەیەکی ڕێژەی پلانی بۆ چاکسازی و گۆڕانی کۆمەڵایەتی نیە، ئەگەر هەشیبێت زیاتر بەرنامەیەکی سیاسیە و بە پاڵپشتی حزبێکی سیاسی ، نەوەك گرووپێکی کۆمەڵایەتی "
تونديوتیژی سیاسی لە کۆمەڵگەی کوردی کاریگەری لەسەر بەهەرم و گوتار و فیکری ڕۆشنبیراندا هەبوو ، ئەگەر گووتاری ڕۆشنبیرانی کورد تونديوتیژ بووبێت ، ئەوا دەرئەنجامی تونديوتیژیی داگیرکەرانی کوردستان بەرامبەر بە کورد بووە ، تەنانەت لە دوای ڕاپەڕینەوە بۆ ڕۆشنبیرانی دوای خۆیان ترانسفۆرم دەبێت ، ئەویش بەهۆی دروستبوونی شەڕی ناوخۆ لە نێوان حزبە کوردییەکان لە 1994 تا 1997 ڕۆشنبیران بە حوکمی نزیکی و کاریگەربوون بە ژینگەی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری دەبنە بەشێك لەو شەڕ و بەرهەم و گوتاری ڕۆشنبیران دیسان گووتاریکی تونديوتیژ لە خۆ دەگرێت ، لەو بارودۆخدا ڕۆشنبیران دابەشی سەر حزبە سیاسیەکان دەبن .

حەمەسەعید حەسن لە کتێبی (تەور و شیعر) باس لە هەڵویستکی شاعیرێکی وەکو شۆرکۆ بێکەس دەکات لە شەڕی نێوان (یەکێتی نیشتمانی کوردستان

و بزووتنەوەی ئیسلامی) لە 22/12/1993 ئەو شەڕە رووبدا ، حەمە سەعید دەڵێ (شەڕکە بکەس لە شیعری (هەتاو)دا نەك هەر فتوای کوشتنی ئەندامانی بزووتنەوەی ئیسلامی دەدات، بەڵکو داواش دەکات بکرێن بە (زووخاو) ، لەبەر ئەوەی ئیسلامیەکان دژی ژن و شیعرن ، لەبەرامبەریشدا مەلا عوسمان ڕێبەری بزووتنەوەی ئیسلامی داوا لە چەکدارانی حزبەکەی دەکات کە هەرچی توانایان هەیە لێنان بدەن ، لێرەدا مەلا عوسمان مەبەستی چەکدارانی یەکێتی نیشتیمانی کوردستانە . حەمە سەعید حەسن دەڵێ "مەلا عوسمان ڕێبەری بزووتنەوەی ئیسلامی لە شەرکە بکەسی شاعیر دڵڤانترە ، چونکە مەلاکە تەنیا داوای لێدانیان دەکات ، شاعیر داوای سوتاندنیش دەکات ".
هەروەها مهاباد قەرەداغی لە لێکۆڵینەیەکی دا لەسەر شیعرەکانی شاعر (شەرکە بکەس) لە کتێبی (ژن و کێمەگا لە قەناغی باڵندەیی شەرکە بکەس دا) کار لەسەر ئەو شیعرانە دەکات کە تێدا شاعیر باس لە گرنگی ڕەگەزی مێ لە کێمەگە و ئازارەکانی ئافرەت و سیستەمی باوکسالاری و چەوساندنەوەی ژن لە کێمەڵ دەکات.

دەتوانین بڵین لە ئەنجامی تیشك خستنە سەر گووتار و شیعرەکانی شەرکە بکەس وەك ڕەشنبیرێك لەم دوو نموونەیەدا بەمان بەدریاردەکەوێت کە ڕۆڵی شەرکە وەك ڕەشنبیرێك لە بوارێکەوە بۆ یەکێکی تر جیاواز بووە ، لە بەرهەمەکانی پارادۆکسێکی گەورە لە نێوان بواری سیاسی و کێمەڵایەتی دەبیندرێت ، ڕۆڵی شەرکە لەو شیعرانەی کە باس لە واقیعی کێمەگە دەکات لە ڕووی کێمەڵایەتیە شەرکە وەك کەسایەتێکی زیندوو (ئازادیخواز ، لێبوردە ، و دڵڤان ، یاخیبوو لە کێمەگەی باوکسالاری ، نەهیشتنی چەوساندەوە لەسەر ژن و داکێکیکردن لە مافەکانیان) . لەبەرامبەر ئەوشدا کاتێك شەرکە دەکەوێتە ناو گەمەی سیاسیی و ململانێ سیاسیەکان بە تایبەتی لە کاتی شەڕی ناوخێ شاعیر بێ لایەن نابێ و گووتار و بەرهەمەکانی تێکەڵ بەو دۆخە نێگەتیڤە دەبێت ، بۆیە کەسایەتی شەرکە و هەڵوێستەکانی زیر تووندوتیژ ، تەواو پێچەوانەی ئەو ڕۆڵەیە کە شاعیر لە ڕووی کێمەڵایەتیەوە دەیگێرێت .

بۆیە گرنگە لەڕووی سیاسیەڵزییای ئەدەب و هونەرو تەواوی بوارەکانی دیکەی ڕەشنبیری کار لەسەر بە عەقڵانی کردنی خەشوەیستی بۆ نەتەوە وەڵات و حزب بکرێت ، چونکە تووندەووی کردن لێان دەرئەنجامی نێگەتیڤی لێ دەکەوێتەوە ، ڕەشنبیران بەهۆی ئەو بارودۆخەوە ڕۆیان بزردەبێت هەڵوێستەکانیان لە نێوان لایەنگری ئایدیەڵزییایەکی سیاسی و بێ لایەنی و تەنیانەت ئەوانەی دەکەونە

ناو ململانێ یەکانی شەڕ گووتار و بەرهەمەکانیشیان چوارچێوەی بابەتی تێدەپەڕنیت.
لەلایەکی دیکەوە بەشێك لە سامپڵی توێژینەکەماندا پێیان وابوو بەڵێ "ستراکتۆری کۆمەڵگەی کوردی پەیام و دیسکۆرسی ڕۆشنبیرانی قبوڵکردووە و ڕۆشنبیرانیش دەورێکی گرنگیان لەو ڕووەوە بینیوە "لە هوشیارکردنەوەی هاوڵاتیان و شکاندنی بۆ دەنگیان لە بەرامبەر هەبوونی نادادپەروەری و نەبوونی شەفافیەت و گەندەڵی و دەسەڵاتی کلیبتۆکراتی (چەتەسالاری) و تاکەوی و دروستکردنی ڕەخنەی سیاسی لە پێناو زیاتر بە دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگە ، جگە لەمە ڕۆڵیان لە دامەزراندنی چەندان بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و گۆڕینی یاساکانی تایبەت بە باری کەسی ... هتد هەموو ئەمانە بەرهەمی ڕۆشنبیران بووە لە ڕۆگای میدیاکانەوە کاریگەرییان بەسەر هاوڵاتیانەوە هەبووە. "
ئەو ئاستەنگانەی کە وا دەکات ستراکتۆری کۆمەڵگەی کوردی بەرهەمی بیری ڕۆشنبیران قبوڵ نەکات لەوانە:-
1- بۆ جیاوازی فکر و گوتاری ڕۆشنبیران چونکە لە هەرێمی کوردستان ڕۆشنبیران جیاوازن ، ڕۆشنبیری ئاینی و ڕۆشنبیری نادینی واتا عەلمانی هەیە ، بۆیە گووتارەکانیان لەیەکدی جیاواز و کاریگەریشیان لەسەر ستراکتۆری کۆمەڵگە جیاواز دەبێت، کاتێك کە دەڵین ڕۆشنبیری ئاینی ئەوا قۆناغی ئەکتەری ڕۆشنبیری ئاینی تێپەراندووە و لەبازنەی ڕۆشنبیری ئاینی یە.

2- داب و نەریتی کۆمەڵایەتی بونیادی خێڵەکی و دواکەوتوویی کۆمەڵگەی کوردی و زاڵبوونی ترادیسیۆنەکان بەسەر هۆفتاری تاکەکان ، کۆ بیرکردنەوە ، لە خیتابی کۆدا ڕۆشنبیران ئاستی گووتاریان دادەبەزێت، چونکە لە نێوان ویژدانی گشتیدا گووتاری ڕۆشنبیران گووتارێکی شاز دەبێت.

3- نەبوونی گروپێکی ڕۆشنبیری بە هێز بۆ ئەوەی بتوانن گووتار و بەرنامەیەکی بە هێزیان هەبێت لە دەرەوەی حزبە سیاسیەکان و دەسەڵات لە پێناو گۆڕانی سیاسی و کۆمەڵایەتی بەرەو بارودۆخێکی باشتر.

4-کاریگەرییەکانی ئاین لەسەر بۆاوکردنەوەی گووتار و بەرهەمی ڕۆشنبیران ، لە کۆمەڵگەی کوردیدا پیاوانی ئاینی لە مینبەری مزگەوتەکان لە ڕۆگای گوتاری هەینی یەوە هەرش دەکەنە سەر بەرهەمی ڕۆشنبیران و هەخنە لە بەرهەمەکانیان دەگرن و خەڵکی هان دەدەن دژ بە ڕۆشنبیران بە تایبەتی ئەوانەی بیرکردنەوەیەکی علمانیەکان هەیە ،واتا دەست تێوەر دان و چاودێرکردنی بەرهەمی ڕۆشنبیران لەلایەن

ئیسلامی رادیکاڵەوە ، یەکێکە لە گەورەترین بەربەست لە بەردەم ڕۆشنبیران کە نەتوانن بە ئازادی بیروڕایەکانیان دەربڕن .

5- غیابی ڕۆشنبیران لە نێو دامەزراوە ئەکادیمی یەکان ، ئەمەش بە یەکێك لەو گرفتانە دادەنرێت کە کۆمەڵگەی کوردی بەرهەمی ڕۆشنبیران قبوڵ نەکات .

لێرەدا پێمان وایە کە ستراکتۆری کۆمەڵگەی کوردی بە هۆی ئەوەی فرە ئاین و فرە نەتەوەییە و پێکهاتەیەکی ئاڵۆزە بۆیە پێشوازیکردن لە گووتارو بەرنامەو فیکرێکی دیاریکراو کارێکی ئەوەندە ئاسان نیە .
لە هەرێمی کوردستان تا پێش هاتنی داعش لە 2014 باڵی ئاینی بە شێوەیەکی گشتی و گووتاری پیاوانی ئیسلامیزمی تونديەو بەتایبەت هەژموونی یەکجار بە هێزی بەسەر بونیادەکانی دیکەی کۆمەڵگە هەبوو . تەنانەت سیاسەت و دەسەڵاتیش لە هەرێمی کوردستان کەوتبووە ژێر کاریگەرییەکانی و نەی دەتوانی لێ دەربچێ ، چونکە دەسەڵات بەگشتی لە پێناو مانەوەی موجامەلەی پیاوانی ئاینی دەکرد .

دەسەڵات کار لەسەر زەرینە دەکات ، پێویستی بە دەنگی زەرینەیە نەك کەمینە ، کە ئەویش نوخبەی ڕۆشنبیرانە بە تایبەتی ئەو ڕۆشنبیرانی سەربەخۆ و علمانین ، بیگومان لە پرسەی مانەوەی دەسەڵاتیش زەرینە بایار دەدات ، کۆمەڵگەی کوردی ستراکتۆریکی حزبی و سیاسیە و ئاینیە ، ئەمەش بە یەکێك لەو هۆکارانە دادەنرێت کە دەسەڵاتی سیاسی لە پاڵ ئاین و زەرینەدا بێت ، نەك نوخبەی ڕۆشنبیران .
بۆیە ئەگەر گووتارو پەیام و فکری ڕۆشنبیران بە تایبەتی ئەوانەی سیکۆلارن لەلایەن ستراکتۆری کۆمەڵگەوە قبوڵ نەکرێت ، هۆکارەکەی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ستراکتۆری کۆمەڵگەی کوردی ستراکتۆرێکی بە حزبی و سیاسی و بەئاین کراوە ، و ئەو ڕۆشنبیرانەی کە پاشخانێکی ئاینی لە پشت ڕۆشنبیری ئەوانەوەیە ، پێشوازیکردن لە گووتار و فکریان لەناو کۆمەڵ بایان ئاسانترە ، وەك لە گووتاری ڕۆشنبیرانی سیکۆلار و سەربەخۆ ، چونکە ئەوان لەلایەن دەسەڵات و تراديسیۆنەکانی کۆمەڵ و بۆوادارانی ئیسلامیزمی رادیکاڵ تکفیر و ئیگریان ئی دەکرێت.

بەهام دوای هاتنی داعش هاوکێشەکان بۆ دۆخێکی تر دەگۆردرێن ، گووتاری ڕۆشنبیرانی سیکۆلار بە شێوەیەکی فراوانتر لەسەر ئیسلامی رادیکاڵ و بە دیدێکی ڕەخنەی لەسەر ڕەهەندەکانی ئاین قسە دەکەن ، بەهام ئەمجارەیان بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی تکفیر و هەڕەشەی توند ببنەوە . بەر لە هاتی داعش ڕۆشنبیرانی سیکولار نەیاندەتوانی بە

ئازادی خۆیان هەخنە لە فیکر و تێکستە دینیەکان و مەلاکان بگرن بەتایبەتی ئەوانەی فیکری تونددەویەیان بۆ دەکرد و جیهادی بوون ، یەکسەر لەلایەن حزبە ئیسلامیەکان و هەندێ لە مەلاکانەوە تەکفیر دەکران ، بەڵام دوای ئەوەی داعش هێرشی کرد سەر هەرێمی کوردستان و بەناوی دەوڵەتی خەلافەتی ئیسلامی و ژن و کچی یەزیدیەکانیان وەك سەبایە گرت و دەست درێژیان کردە سەریان و جگە لە کوشتنی هەزاران هاوڵاتی ، دەرگا بۆ ڕۆشنبیرانی سیکولار زیاتر کرایەوە بۆ ئەوەی بە ڕاشکاوی بۆجوونی خۆیان لەسەر تونددەوی ئاین بەتایبەتی ئیسلامیزمی ڕادیکاڵ بڵێن ، بەڵام ئەمجارەیان بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی تکفیر و هەڕەشە ببنەوە.
دکتۆرا لە زانکۆی سۆربۆن پاریسی یەك

---

١٠ پرسیار سەبارەت بە یفراندەم ... دکتۆر عەبدولڕەحمان مەولود

یفراندەمی کوردستان لەبەردەم ژمارەیەك پرسیاری بێ وەڵامە. لێرەدا هەندێك لەم پرسیارانە دەخەینەڕوو و پێشنیارەکیش دەخەینەڕوو بۆ چۆنیەتی کردنی یفراندەم.

یەکەم،

هەرێمی کوردستان خاوەنی ئەگەر ملیۆنێش نەبێت ، ئەوا چەند سەد هەزار بەرمیل نەوت دەفرۆشێ کەچی هەر قەرزارین !

پرسیار ئەوەیە: ئایا کوردستان بەرگەی ئەوە دەگرێ سەربەخۆیەکەشی بەدەردی نەوتەکە ببات ؟

چۆن پێویست بە گۆڕینی دەستەی سەرپەرشتیاری نەوت فرۆشتن بۆ هەموان ئاشکرایە (Common Knowledge)، ئاواش ناکرێ مەسەلەی یفراندەم و سەربەخۆیش بۆ هەمان دەستە بسپێردرێ.

دووەم،

هەرێمی کوردستان دەستیکرد بەنەوت فرۆشتن، لەبەرامبەردا حکومەتی عیراق ١٧ بلیۆن دۆلاری سالانەی داهاتەکەی بڕی.

پرسیار ئەویە: ئایا هەرەمی کوردستان ئامادەکاری کردووە بۆ پەرچەکرداری حکومەتی عیراق، ئێران، تورکیا و ئەوانی تریش بەرامبەر هەر بریارێکی سەربەخۆیی.

هەرەمی کوردستان بەم هەلومەرجە سیاسییەی ئیستا بڕگەی هیچ ئابلۆقەیەکی ئابووری ناکات.

سێیەم،
دەڵێن دوا ئامانجی ڕیفراندەم سەربەخۆیی نییە، تەنها مەبەست لێی ئەویە کە بە دەست و دوژمن نیشان بدریت کە گەلی کورد پشتیوانی جیابوونەوەو پێکهێنانی دەوڵەت بوون دەکات.
ئەگەر سەربەخۆیی مەبەستی ڕیفراندەم نەبێت، ڕێگای ئاسنتر و بەمەسرەفتر هەیە بۆ نیشاندانی پشتیوانی خەڵکی کوردستان بۆ جیابونەوە پێکهێنانی دەوڵەت ، ئەویش ڕاگیریە (Polling).
پرسیار ئەویە: کە سەربەخۆیی ئامانجی ڕیفرادەم نییە ، کوردستان بۆ ڕاگیری لەجیاتی ڕیفراندەم ناکات؟

بۆ ئەوەی بزانرێت شەکر شیرینە، پێویست ناکات فەردێک شەکر بخرێت، تەنها کەوچکێکی چا بەس. بۆ ئەوەی بزانرێت خوێ سوڕە، پێویستت بەچەند گرامێکە نێک تەنێک خوێ. ڕاگیریش تەنها بە وەرگرتنی نمونەیەک (Sample) لە ڕای خەڵکی کوردستان دەتوانێ ڕای خەڵکی کوردستان بە مەسەلەی سەربەخۆیی نیشانبدات. ئەم بابەتە زانستیە و دەست و دوژمن لێ تێدەگەن. ڕاگیریی بەمەسرەفتر و ئاسانتر لە ڕیفراندەم و ئەم مەبەستەی سەرەوەش دەپێکێ.

چوارەم،
ووشیار زێباری لەبەرچاوی دونیا لەسەر گەندەلی لە بەغداد دەرکرا، کەچی ئەو سەرپەرشتی ڕیفراندەم دەکات. ئەمە چی بە دەست و دوژمن دەڵێت ؟ ڕایەك هەیە دەڵێت، چونکی زێباریان لە بەغدا دەرکرد، ئەو دەیەوێت لە کوردستانەوە تۆڵە بکاتەوە.
پرسیار ئەویە، ئایا کردنی ڕیفراندەم بە پلانێ یان مەزاجی تاک، پەرچەکردار و تەوکەلییە ؟

ناکرێ چارەنوسی میللەتێك بدرێتە دەست قەدر، مەزاج یان تۆڕ کردنەوە. ئەگەر ئەم بابەتە مەزاجی، شەخسی و پەرچەکردار نییە، کوا پلانەکان بۆ ڕووبەروبوونەوەی مەترسیەکان (Risk Management) ؟ لەمەسەلەی نەوت فرەشتنەکەش بە پارتی و نەچیرڤان بارزانیمان ووت: نرخی بەرمیلی نەوت و نرخی دۆلار بەدەست ئەوە نییە، عیراق بە

پەرچەکردار نابێت. کەچی گومان نەگرت. ئایا دەکرێ هەمان هەڵە دووبارە ببێتەوە ؟

پێنجەم،
بە دوای تێکشکانی داعش لە موسل، تورکیا خوازیاری بەردەوامی ئەو پەیوەندیە ناهاوسەنگەی ئێستایە لەگەڵ هەرێمی کوردستان. بە ئەم مەبەستەش تورکیا هانی هەرچی زیاتر دورکەوتنەوەی هەرێمی کوردستان دەدات لە بەغدا. بە بەرژەوەندی ئێران هەمان کار، شای ئێران بەرەحمەتی مەلا مستەفای کرد.
پرسیار ئەوەیە: ئایا ئەم ڕیفراندەمە بە فیتی تورکیایە ؟ بە هاوکاری تورکیایە ؟ ئایا هەرێمی کوردستان چ قازانجێك دەکات لە ژێر دەستەیی /وابەستەیی تورکیا ؟ کاریگەری ئەم وابەستەییە چیە لەسەر خەباتی گەلی کورد لە باکور و ڕۆژئاوا ؟

هەلومەرجی سیاسی و ئابووری ئێستای هەرێمی کوردستان و هەرشی داعش بە سەرکوردستان پەمان دەلێت چەماندەوەی چەند ساڵەی هەرێمی کوردستان (پارتی) لەبەردەم تورکیا هیچی لێشین نە بوو. هەر هیوایەك لەسەر ئەوەی لەچەماندەوەی زیاتر لەبەردەم دەرگای تورکیا هیچی لە شین دەبێت سەرابە. بەپێچەوانە تورکیا خێی لەبەردەم هەلوشاندەوەیە، هەرچی زوتر خۆ دورگرتن لە تورکیا لەبەرژەوەندی کوردستاندایە.
لەمەش زیاتر، هەمو ئەو قازانجەی هەرێمی کوردستان گەیاندوێتی بەتورکیا، بە نیوەی ئەم مەسرەفە لەگەڵ ئێراق، ڕێنگە کورد کەشەی لەگەڵ ئێراقدا نەمێنێت. ڕێنگە بە نیوەی ئەم مەسرەفەی (Investment) لە تورکیا کرا، ئەگەر لە ڕۆژئاوا بکرایە، هەرێمی کوردستان بگەیشتبایە سەر دەریایی ناوەراست.

شەشەم،
لەگەڵ ڕوخانی ئێراق لە ۲۰۰۳ پێشنیار جەراوجەر بە سەربەخۆیی کوردستان خراوەتەڕوو. جدیتریان کارکردن بوو لەسەر هاوشیوەی ئیگلیزکان لە هەنگ کەنگ. واتا، پێشخستنی ئابووری، پیشەسازی و ڕیفەرمی سیاسی. زامنکردنی ئازادی تاك و ڕای جیاواز، مافی ئافرەتان و مافی مرۆڤ.
کارکردن هاوشیوەی ولاتی بریتانیا ، نەك هەر زامنی سەروەری تاکی کوردستانی دەکرد، بەڵکە مەترسیکانی سەر سەربەخۆیی کوردستانی دەگەیاندە نزمترین ئاست.
ببینە، سەرەڕای ڕادەستکردنی هەنگ کەنگ بە سین لە ۱ی تەموزی ساڵی ۱۹۹۷، سین بریاریدا بەهەی جیاوازی لە سەرخان، ژیرخان و کەلتەر

وەك خۆی بەڵێتەوە و جیاواز بیت لە ولاتی دایك، واتە سین. کوردستانیش چۆن هەنگ کۆنگ بە ناو/یاسا سەر بەسینە، بەڵام لەهەمو شتێك جیاوازە، دەیتوانی بە ناو/یاسا هەر سەر بە ئیراق بێت، بەڵام لە هەمو شتێك جیاواز بێت.

پرسیار ئەوەیە: ئایا ئیستا درێنگە بۆ ئەوەی سەربەخۆی خەمان لە ئەرزی واقع بسەپێنین؟ بۆ ئەوەی دوژمنانی سەربەخۆیی کوردستان لە خەمان بورژێنین؟

ئەستاش درێنگ نییە، بۆ ئەوەی سەربەخۆیی بە پلان جیبەجی بکرێت و مەترسی سەرئەم سەربەخۆیەش بۆ نزمترین ئاست دابەزێنرێت. دەکرێ سودی گەورە لە شیوەی کاری بەریتانیا لە هەنگ کۆنگ وەربگیری بۆ ئەم کۆشیە. نەزانیین ئەگەر خەمان روبەروی ئەگەری مان و نەمان بکەینەوە، لەکاتێکدا ڕێگاچارەیتر بۆ سەربەخۆیی هەیە؟

حەوتەم،
لە سیاسەتدا کۆنسێپتێك هەیە پێی دەڵێن لەگەسی (Legacy) . بەگشتی لەسیاسەتدا لەگەسی مانای "سیاسی بەچی دەناسریتەوە" چۆن چێتە مێژوو. بۆ نمونە، لەگەسی ڕۆنالد ڕێگن کۆتایی هێنان بەشەری ساردە و دواتریش ڕوخانی دیواری بەرلینە. لەگەسی جۆرجی بۆشی باوك، بەرپاکردنی شەری کەندواوی یەکەمو بۆشی کوریش ڕوخانی ژێمی سەدامە لەدەسەلات. بەهەمان شێوەش کلینتۆن، ئۆباما ، تاتشر، بلەر، شیراك … تاد، هەریەك لەگەسی خۆی هەیە.
بارزان و بنەمالەی بارزانی ناوەکی دیاری بزاڤی نیشتمانی کوردستانن. دەوری بارزانیەکان گەیشتە لوتکە کاتێك ڕەحمەتی مەلا مستەفا سەرکردایەتی شەرشی ئەیلولی دەکرد. بەڵام، بەداخەوە ئەم شەرشە شکستی هینا. ئەوانەی بەچاوی ڕەخنەگرانە سەیری ئەم شکستە دەکەن دەڵێن ئاشبەتالی کرد.
نسکە بێت یان ئاشبەتال، هەمو لایەك لەسەر ئەوە کەکن شەرشی ئەیلول شکستی خواردو چووە ناو مێژوو. واتە لەگەسی ڕەحمەتی مەلا مستەفا بەشکستدانی شەرشی ئەیلولە.
مافی بەرز مەسعود بارزانییە کە بیر لەوە بکاتەوە، ئەو بەشیوەیەکی جیاواز بچێتە ناو مێژوو و شکستی باوکی ڕەحمەتی قەربو بکاتەوە. بەڵام لەماوەی دەسەلاتداریەتی بەرز مەسعود بارزانی کار ئیجابی بۆ کەمەلگای کوردستان زۆر کەمکراوە. سلبیەکان لە ئیجابیەکان زیاترن.

پرسیار ئەویە: ئایا بارزانی مەسعود بارزانی یەفراندەمی بۆ سەربەخۆیی کوردستان یان بۆ دروستکردنی لۆگۆسی بۆ خۆی و بنەمالەی بارزانییە ؟

بارزانی مەسعود بارزانی ماوەیەکی کەمی ماوە لەسیاسەت، چ بەهۆی تەمەنی بەت یان فشاری کەمالگای کوردستان. ئەو دەیەوێت لەو ماوە کەمەی لەبەردەمی ماوە لە سیاسەت لۆگۆسیەکی ئیجابی بۆ خۆی و بنەمالەکەی دروست بکات. بیرکردنەوە لە لۆگۆسی ئیجابی کارەکی خراپ نییە. بەڵام، ئەمە یەفراندەمە بۆ بەرنامەیەکی رەنگە وەلامدەرەوە نەبێت.

هەشتەم،
پارتی دەزانێت بۆ چارەسەرکردنی کێشە سیاسەکانی لەگەڵ گەلان ئەنجامی یەفراندەم، ئۆگەر بکرێت، دلخۆشکەر نابیت. پارتی بۆ چارەسەرکردنی کیشەکانی لەگەڵ گەلان بەهەمان شێوەی کارکردنی (Method) لەگەڵ یەکێتی مامەڵە دەکات.
پرسیار ئەوە: ئایا پارتی لەوە گەیشتوە گەلان جیاوازە لە یەکێتی؟ پارتی لەکێندەری ئەم جیاوازییە تێناگات؟
تا ئەوکاتەی پارتی جیاوازی نەوان یەکێتی و گەلان نەبێنێت ناتوانێ گرفتەکانی لەگەڵ گەلان چارەسەر بکات.

نۆیەم،
چونکی هیچ ئامادەکارییەك بۆ روبەروبونەوەی مەترسیەکانی سەر سەربەخۆیی کوردستان نەکراوە، بارزانی مەسعود بارزانی ئامادەیی مردن نیشانی خەلك دەدات لەکاتی مەترسیەکان.
ئەمە هاستە لە میژوودا ولاتان بە سەربەخۆییان قوربانی ملیۆنیان داوە. سەیری ولاتی جەزایر بکەن. بەڵام، ئەوەش هاستە ئەوانەی بانگەوازی قوربانیدان دەکەن، دەبیت پشت ئەستور بن بە کەدەنگی هاونیشتمانیان.

پرسیار ئەویە: پارتی چۆن دەتوانی داوای قوربانی لەخەلک بکات و ئامادەش نەبیت گویان لەبگرێت و بارزانی بڵێ ئیمە حیساب بۆ دەنگی جیاواز/نارزای ناکەین ، با هەڵپەرن ؟

ئایا پارتی نازانێ تەنانەت حکومەکەی ئیئتلافی بوو ؟ ئایا نازانی لە دواین هەڵبژاردن لە ٦٢٪ خەڵکی کوردستان دەنگیان بە پارتی نەداوەو و لە ئێستاشدا ئەم دەنگانە زیادی کردوە.
ئۆگەر کەمالگای کوردستان بگومان بن لەنیەتی یەفراندەم، ئۆگەر

بزانن مەبەست لە یەفراندەم بەرژەوەندی حیزبیە نەك بەرژەوەندی گشتی چۆن ئامادەی قوربانیدانیان دەبن ؟

دەیەم،
هەمو لایەك دەزانن كە پارتی بەرژەوەندی حیزبی لە بابەتی یەفراندەم هەیە. بەلام، بەداخەوە ئەوان ئینكاری ئەم بابەتە دەكەن و پەداگری لەسەر ئەوە دەكەن كە ئەوان ئەم كارە بە بەرژەوەندی خەلكی كوردستان دەكەن ، كەوا نییە.

پرسیار ئەوەیە: ئایا ناكرێت یەفراندەمەك بكرێت هەم حیزب و هەم نیشتمان لێی سودمەند بن؟

بەلێ دەكرێت. با سەرتا كێشە سیاسەكانی ناومالی كوردی چارەسەر بكەین. كیشە یاسایەكانی بەردەم یەفراندەم چارسەر بكەین. متمانەی هاولاتیان بەدەسەلات بگەڕێنینەوە. ئینجا هەمو لایەك بە پلانێكی تەكەم، دوربین و درێژ ماوە پلانی سەربەخۆیی دابنێن. سەربەخۆیەك بە پشتیوانی هاولاتیانی كوردستان بێت، بە سەروەریی ئەوان بێت و بەكەمترین زەرەیش بێت.

دەرئەنجام
باشترین بژاردە بە مەسەلەی یەفراندەم ، ئەسپاردنیەتیتی بە دوای هەلبژاردنی پەرلەمان و سەركایەتی هەرێم.
یەفراندەم لە دوای هەلبژاردن باشترە چونكی:
یەك، كێشەی یاسایی نابیت. پەرلەمانی نوێ دەتوانێ تاوتوی ئەم بابەتە بكات.
دوو، هەلبژاردن دەتوانێ كێشە سیاسەكانی ئیستای كوردستان تا ئادیەكی باش چارەسەر بكات و كەدەنگی نیشتیمانی لەسەر ئامانج و چۆنیەتی كردنی یەفراندەم بەدەست بهێنێت.

پارتی دەتوانێ، مەسەلەی یەفراندەم و سەربەخۆیی كوردستان بكاتە كرێكی كەمپینی هەلبژاردنی. بەمەش بەرژەوەندە حیزبیەكان و بنەماڵەكانیان بپارێزن.

گۆران و ئەوانیتریش دەبێت بزانن هەلومەرجی سیاسی عیراق دوای شكستی داعش وەك ئیستا نابیت. بۆیە، دەبیت خۆیان بە بریار و ڕووداوی گەورە ئامادە بكەن و دەوری تەماشاكەر نەبینن یان بە پرچەكردار كار نەكەن.

یادەوەرییەکانی گایشا … خەندەی حەمید

ئەو فیلمەی زیاد لە چەند جارێک بینیومە و هەموو جارێک بە من شتێکی نوێی پێیە، لەلام زۆر پەسندە دەتوانم بڵێم فیلمی هەموو سەردەمەکانە. فیلمێک کە لات ڕوون نییە دیمەنەکانی بۆرەو کوێت دەبەن؟ لە یادەوریییەکانی گایشا دەچیتە نێو جیهانێک کە پڕە لە نهینی، فێڵ و پلان بۆ مانەوەی خۆت و لە ناوبردنی ئەویتر، هەروەها ئەو یادەوەری و نۆستالیژییانەی کە نمایش و گێڕانەوەکان دەیان کات بە یادەوەری. لەگەڵ ئەوانەشدا ئەم فیلمە زۆر شتمان پێ دەڵێت سەبارەت بە کولتووری ژاپۆن. فیلمەکە لە ڕەمانی ڕەمانووس Arthur Golden وەرگێڕاوە بۆ ناوی Memoirs of a Geisha)). ئارسەر نووسەرێکی ئەمریکییە، پسپۆڕی لە مێژووی هونەردا هەیە، هەروەها لە هونەری ژاپۆنیدا شارەزایە. دەنیام هەستێکی ئەدەبی جوان لە ڕەمانەکەدا هەیە، هەروەک چۆن پێم وایە ئەو فیلمە یەکێکە لەو فیلمانەی کە وەک ڕەمانەکە جوان بۆرجەستە کراوە، بە پێچەوانەی زۆرێک لەو فیلمانەی کە لە ڕەمان وەرگیراون و بەم شێوەیە نین، واتا وەک ڕەمانەکانیان جوان نین. هەروەها لە لایەن دەرهێنەر Rob Marshall کاری دەرهێنانی بۆ کراوە، نۆڤەمبەری ۲۰۰۵ باڵوبۆتەوە. فیلمی یادەوەرییەکانی گایشا بە دیمەنێکی ئازاراوی دەستپێ دەکات، دوو خوشک لە لایەن دایک و باوکە هەژارەکیانەوە بۆ بازاڕی کەین و فرۆشتنی مرۆڤ دەفرۆشرێن لە کیۆتۆ (Kyoto). خوشکە گەورەکە لە ڕووی جەستەییەوە تەواو ئامادەیە بۆ سێکسفرۆشتن، بەڵێ ڕاستەوخۆ دەبردرێت بۆ سەزانیخانە، لە کاتێکدا خوشکە بچوکە نە ساڵانکە وەک خزمەتکار دەبرێت بۆ ماڵی گایشاکان و لەوێ ئیشی پێدەکرێت، بێ ئەوەی هیچ پاداشت و مانگانەیەکی هەبێت. تا ئەوکاتەی کە گەورە دەبێ بۆ ئەوەی بزانن لەهاتوو و گونجاوە بۆ بوون بە گایشا، ئەوجا پاداشت وەردەگرێت، چونکە گایشاکان بڕانبەر بەو خزمەتەی دەیکەن پاداشت وەردەگرن.

بوونی گایشا لە کولتووری ژاپۆنی زۆر باوبووە، تەنانەت ئێستاش گایشا بە شێوازی خۆی هەیە. لە کاتێکدا گایشا وەک هونەرمەند ناسێنراوە، چونکە ئەوان سەزانی نین بەڵکو ئیشی سەرەکی گایشا

ئەوەیە کە خزمەت یاخود میوانداری و هاودەمی پیاوەکان بکات، بەوەی گفتوگۆیان لەگەڵ بکات یاخود خواردنەوەیان پێشکەش بکات، هەندێک جاریش سەما و میوزیک و گۆرانی دەڵێن. هەر بۆیە لە کولتووری ژاپۆنیدا گایشاکان نایاسایی نەبوون. دەکرێ ئەوان وەک خزمەتکار یاخود هاودەمێک بۆ پیاوە باڵادەستەکان ببینرێ، کە وایان لە بکات هەستێکی تایبەتیان هەبێت لە کەبووندا و کات بەسەربردنەکانیاندا.

دوای فرێشتنی Chiyo (کچە بچووکەکە) بۆ ماڵی گایشایەک، دوای گەورەبوونی لەلایەن گایشایەکی تری بۆ ئەزموونەوە دەکەوێت و پەروەردە دەکرێ تەنانەت ناوەکەشی دەگۆڕێ بۆ سایری. خانمەکە ناوی مامیایە، سایری پەروەردە دەکرێ و ڕاهێنانی پێدەکرێ، سکۆڵی میوزیک و سەما و چۆنیەتی گفتوگۆی باڵا دەخوێنێ. لێرەدا پرسیار ئەوەیە ئایا گایشا بۆ مانای هونەرمەند دێت؟ "بەڕاختی وشەی گایشا واتا هونەرمەند، بۆ ئەوەی ببێ بە گایشا دەبێ وەک ئیشێکی هونەری جوانی بریارت بەسەردا بدرێ. ناتوانی بڕۆیت بڵێی گایشای ڕاستەقینە، تاکو بە یەک نیگا پیاوێک لەنێو هەنگاوەکانیدا نەوەستێنی." لێرەدا دەرک بەوە دەکرێ کە گایشا لەسەر ویست و حەزی پیاوانە پەروەردە و ڕاهێنانی پێدەکرێ. ئەوەی بەدیدەکرێ پیاوەکان ئەوان وەک بوکەڵەیەک بۆ کات بەسەربردن و چیژ وەرگرتنی خۆیان دەبینن، نەک وەک هونەرمەندێک. هەرچەندە هەمووان بۆ سەماکەی سایری سەرسامن، بەڵام لە ڕاستیدا سەرسامن بە جوانییەکەی نەک توانا جەستەیی و هونەرییەکەی. چونکە چاوەکانی سایری ڕەنگی دەریایان هەیە، بەڵام ئاگر لە دڵی هەر کەسێک بردەدات کە دەیبینێ. "گایشا ڕووخساری خۆی ڕەنگ دەکات بۆ ئەوەی ڕووخساری بشارێتەوە، چاوەکانی ئاوەکی مەنگ و قوڕن. بۆ گایشا نییە کە بیەوێت. بۆ گایشا نییە کە هەست بکا. ئەو هونەرمەندی جیهانەکی سەرئاوکەوتووە، کە سەما دەکات، گۆرانی دەڵێت، خۆشیت پێدەدات، هەرچییەک کە بتەوێ. ئەوەی دەمێنتەوە سەبڕ و نهێنییە."
لە کولتووری ژاپۆنیدا، مرۆڤەکان دیسپلینکراون، سنوور و یاسای توند بۆ هەڵسوکەوت و ڕەفتارنواندنیان لەگەڵ یەکدی بۆ دانراوە، بەڵام گایشاکان دووجار دیسپلینکراون، هەم وەک تاکەکی ژاپۆنی و هەم وەک کچە گایشایەک کە دەبێ پابەند بێت بۆ دەستوور، یاسا و ڕێسایانەی لەسەری ڕاهێنراوە، کە ئەو ڕێسایانەش لە خزمەت خواست و ویستەکانی پیاودان. واتا گایشاکان لە ئیرادە خراون وەک بووکەڵەیەکی سەکسی لەلایەن پیاوە سیاسی و دەوڵەمەندەکانەوە بۆ چێژ وەرگرتن و کات بەسەربردن بەکاردەهێنرێن، ئەوان بۆ ئەبژێکت کراون

هیچ ویست و ئازادییەکیان نییە. کەواتە گایشاکان بەحەز و ئیرادەی خۆیان نابنە گایشا، یاخود بە ژیانێکی بەختەوەرانە، بەڵکو دەبن بە گایشا چونکە هیچ هەڵبژاردەیەکی تریان نییە.

بەدرێژایی ئەم فیلمە هەوڵ و هووبڕووبوونەوەی ئەم کچە هەستپەدەکەی کە دایکایەتی خەی قەدەری خەی دیاری بکات و شتێ بە مانەوە و بەردەوامبوون بکات، چونکە دەزانێ کە ئەو دەبێ لە شوێنێکی دیکە بێت، بەمەش تووشی نەهامەتی و کەشەی زۆر دەبێت. کارەکتەری سەرەکیzhang) (ziyi کە ئەکتەرێکی چینییە، ئێستا جوان بەرجەستە دەکات بەڵادێک هەست دەکەی ئەو بەڵاستی گایشایە نەک تەنیا ئێستا کەی ببینێ.
سایەری لە جیهانێکی پڕ خەون، تێکەشان و کێنەداندا دەژیت، ئەو دایکایەتی بە یادەرییەکانییەوە بمرێ نەك بە خەونەکانییەوە، بەو مانایەی هەوڵ دەدات بە بەدیهاتنی خەونەکانی. هەروەها ئەو جوانی خەشدەوە لەو ئێگایەوە هوانگ و هوانین بەرانبەر بە گایشاکان دەگێڕێ. چونکە خەشویستنی جوانی چۆڵ، بەڵام خوەقاندن و داهێنانی جوانی هونەرە. هەر بۆیە دەکرێ گایشاکان هونەرمەندبن، چونکە بە سەما و گۆرانی جوانی دەخوەقێنن. ئەمەش بۆئارامییەکی قووڵ، هەروەها خەتەرخانکردن بە ئەو کارەی کە بە ئەرکی خەی دەزانێ. ئەم کچە دەکەوێتە خەشویستییەکی نهێنی و تاکلایەنانە لەگێ یەکێک لە بەرپرسەکان (بەڵاوبەر)، خەشویستییەک بە تین و هەزی منداڵانەوە. ئەو پیاوە کاتێ لەسەر پردەکە چیە دەبینێ، کچێکی بچوکەو دەگریا، هەمنی و بەخشندەیی ئەم پیاوە وا لە چیەی بچوک دەکات کە ئاشقی ببێت و ئەم هەستە هەڵبگرێ تا گەورەبوونی. ئەو دەڵێ: "نایبینی؟ هەر هەنگاوێک کە ناومە، لەوکاتەوەی ئەو منداڵە بووم لەسەر پردەکە، بە ئەوە بووە کە خەم لە تە نزیک بکەمەوە."

سایەری بەرگری و هەوە بە ئەو خەشویستییەی دەدات کە بە بەڵاوبەر هەیەتی. لێرەدا سەختە لە هەمان کاتدا دەستگرتن بە خەشویستییەکی نهێنی و کارەکێدا، سایەری هەمان شت دەکات، دواتر دەتوانێت بە لەهاتووی و سووبوون لەسەر ئەرکەکەی سەرکەوتوو بێت.
لەم فیلمەدا لەوانەر بە چەند قەناغێک تێدەپەڕێت، قەناغی جەنگ و دوای جەنگ. هەموو شتێک دوای جەنگ دەگەردرێ بەکاکاکردن و بەئەبژێکت کردنی ژن بەووەنی دەبینرێ، سێکسفرەشی زۆر زیاد دەکات. بەڵام لەگێ ئەوانشدا ئەوەی هەستی پێدەکرێ ئەوەیە، هەمیشە ئازایەتییەک بە دەستپێکردنەوەی ژیان لە سایەریدا هەیە. لەوەیە ئەو فیلمە لەسەر چێنیەتی ژیانی ئاستەقینەی گایشا نەبێت، بەڵام

ئاوەی ویستوویەتی جوانی و هەستناسکی گایشا دەربخات، لە هەمان کاتدا دەنگی ئەرکی فیلمیش هەر ئەمە بێت کە جوانی لەنێو ئەرک و ئازگارە سەختەکان، تووڕە چاوساوە و بەکارهاتووەکان بدزێتەوە و لە کۆنتەکستێکی هونەریی جواندا نمایشی بکات.

یوسف عزەدین لەهەڤپەیڤینێکدا … سازدانی: وریا باقر

هەڤپەیڤینێکی تایبەت وفرەهەند سەبارەت بەهەندێك لەنهێنی و شاراوەکانی ئەدەبیاتی عیرفانیی و دنیای تەسەووف لەگەڵا ڕامانووس و نووسەر "یوسف عزەدین"

شاعیر و عاریف "فەریدەددینی عەتتار" سەبارەت بە"لۆژیکی باڵندە"کەی خۆی، دەفەرموویت:
(ئەهلی وێنە نغرۆی زەریای ئاخافتنەکانم بوون، ئەهلی ماناش پیاوانی نهێنییەکانی منن، ئەم هەبەستانەم خاسییەتێکی سەیریان هەیە، لەهەر ئان و ساتێکی جیادا مانای نوێ و جودا دەبەخشن.. ئەگەر بێت سازا، زۆر بیخوێنیتەوە، ئەوە بۆگومان لەگەڵا هەر جارێکدا جوانتر دەبێت.. تا ڕۆژی قیامەتیش کەسێکی دیکە نابینیتەوە، بتوانێ وەك منی عاشق بنووسێت)

" سەدرەددینی شیرازی" سەبارەت بەپێوەندییەکانی خۆی و خەڵکی، دەفەرموویت:
(دوورکەوتمەوە لەتێکەڵبوون و خۆسەرقاڵکردن بەخەڵکییەوە.. ئاسان بوو بەلامەوە، دژایەتی شتە باوەکان و منجێی لەگەڵ خەڵکی زەمانەدا بکەم، تاگەیشتمە نکۆیکردن لەخۆیان و ڕاوبۆچوونیان دەرحەقم.. بەرز و عەزیز رایانگرتبام، یان زیانیان پێ گەیاندبام، هەروەك یەك بوو لام.. بەغەریزەو بەتەواویی ڕوومکردە هۆکاری سەرجەم هۆکارەکان، کەوتمە پاڵانەوە لەئاسانکاری کارە سەختەکان.. ماوەیەکی زۆر بەپەنهانی و دووڕە پەڕزیی مامەوە.. تا ئەو نهێنییانەم لا کەشف بوو کەتا ئەو دەم نەمدەزانین…).

وریا باقر: سەرەتاکانی ئەدەبیاتی کوردی هەر لەسەردەمی باباتاهیری

هەمەدانی-یەوە، ئەدەبیاتێکی عیرفانی بووەو خودی باباتاهیریش سۆفییەکی خوداناس بووەو بەباباتاهیری عوریان ناوبانگی دەرکردووە..دڕژەی ئەم تەوژمە تا ئەحمەدی خانی و مەلای جزیری و نالی و مەحوی و بێخود و تاك و تەرا هەندێك لەشاعیرانی تر بەردەوام دەبێت.. بەڵام مەخابن بەهۆی ئەو ئاوگۆڕەی لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا رووێدا، هەر پاش جەنگی جیهانی یەکەم و بەتایبەتیش دوای جەنگی جیهانی دووەم، پاشەکشەی بەم تەوژمە ئەدەبییە عیرفانییە سۆفیگەرییە کردو چەند تەوژمێکی تری دروشم ئامێزی تێکەڵا بەئایدۆلۆژیای سیاسی هاتە پێشەوە.. لەدوای مەحوی-یەوە هەست دەکرێت ئەدەبیاتی کوردی قووڵی و جوانییە عیرفانییەکانی خۆی لەدەست دەدات. پرسیارەکەمان لەبەڕێزتان وەك ڕۆمانووس و ئەدیبێکی شارەزا لەئەدەبیاتی عیرفانیدا، ئەوەیە کەئاخۆ ئەدەبیات و هونەری جیهانیش، بەتایبەتیش ئەورپایی کەوتە ژێر هەمان تەوژمی سەرزارەکی ئایدۆلۆژیی سیاسییەوە؟

یوسف عزەدین: بۆ ڕوونکردنەوەی ئەوەی لەئەروپادا بەشێوەیەکی بەرجەستەو بەرچاو گوزەراوەو زیاتریش پەیوەست بێت بەپرسیارەکەتانەوە.. بۆیە دەبێت بپرسین، کەداخوا کاتێك ئەدەبیاتی عیرفانی و سۆفیگەری لێرە پاشەکشەی پێدەکرێت، لەئەروپادا چی لێ بەسەردێت؟ ئەگەر ئەمە پرسیارەکە بێت، ئەوە باشترین نموونە ئەزموونە شانۆییەکانی "پیتەر بڕك"ی بەریتانی، بەهۆچەشنێك لیتوانی-یە، پێش چەند ساڵێك، دوای بەشداریکردنی لەفێستڤاڵی"ئەفینیون" لەفەرەنسا، کاتێك پرسیاری لێدەکەن، دەرحەق بەو فیلمەی لەدەرهێنانی "سیمۆن بڕك"ی کۆیەتی بەناونیشانی"بڕك بەسەر گوریسێکی شەتەك دراودا تێدەپەڕێت" و حەقیقەتی فیلمەکەش زێدەتر پەیوەستە بەوێنەگرتنی پشت کەوالیس و پەنهان و نهێنییەکانی "پیتەر بڕك"ەوە لەکاتی پڕۆفەکردن و نمایشکردنی شانۆییەکانیدا، لەشانۆی "بڤف دو نۆر"ی پاریسی، کەهەر خودی بڕك خاوەن و بەڕێوەبەری شانۆکەیە. "پیتەر بڕك" لەوەڵامی بوونی ئەو ترس و سامەی لەرووکاری تەماشاچییەکاندا دەبینرێتەوە، کاتێك تەماشای پەینەوەی ئەکتەرەکان دەکەن بەسەر گوریسێکی شەتەك دراوی وەهمییانەی سەر هەڵدڕکدا.. لەکاتێکدا خودی گوریسەکە پارچە قوماشێکە و لەسەر عەرد راخراوە.. "بڕك" دەڵێت: (ئەوەی دەیبینن گەشتی باڵندەکانی شاعیر و سۆفی فەریدەددینی عەتتارە، کاتێك دەیانەوێت بەرەو لای "سیمرغ" بچن، دەبێت بەسەر حەوت دۆڵا و شیودا بفڕن، تادەگەنە دواهەمین دۆڵا، ئەویش دۆڵی تواندنەوەیە لەزاتی ئیلاهیدا، بۆیە توانیوومانە خەیاڵا و ئەندێشەی تەماشاچییان**

ببزوێنین، کەوا بزانن ئەکتەران بەسەر گوریسێکی هەواسراودا دەڕۆن، هەموو ئەوەی کەدەشبینرێت، تەنها پەینەوەی دڵی یەکەمە، بەڵام ئامانج گەیشتنە دڵی حەوتەمە، دڵی سەرسامبوونی پەتی).

وریا باقر: هەرچەند "پیتەر برۆك" وەك ئەوەی باس لەبابەتێکی ئاسایی بکات، زانیاری سەبارەت بەمەقامەکانی تەسەووف و عیرفان دەخاتەڕوو.. ئەوەتا باسی دڵی یەکەم تا حەوتەمی پلەکانی بەرزبوونەوەی سۆفیگەرانە دەکات!؟ چۆن دەبێت ئەو زانیارییە عیرفانییانەی لای خۆمان کۆر بوونەتەوەو کەمن ئەو کەسانەی لەووی تۆری و پراکتیکی-ییەوە شارەزاییان تێیدا هەبێت، کەچی ئەوکی ئینگلیز، بەزمان و کلتووری جیاوە گەیشتبێتە ئەو قووڵاییە مەعریفییەی کەلەزاتێکی خوداناس و گەورە موتەسەوویف و شاعیرێکی وەك "فەرەیدەدینی عەتتار"و دنیا تەسەووفییەکەی تێگەیشتبێت؟

یوسف عزەدین: وەك لای عەتتار و لە"لۆژیکی باڵندە"کەیدا ئاماژەو کاری بیناکردنی چامە شیعرییەکەی لەسەرکراوەو هەروەها کرێکی کارکردنی ئەهل و سالیکانی تەسەووفە..خۆی ئەو پلەومەقامانە، یان ئەو دڵدانای کەسالیك و ئەهلی تەسەووف دەیبڕێت، حەوتە، یەکەم دڵی داواکارییە"تەهبە"، سالیك لەم قۆناغەدا دەست لە چۆژ و لەزەتەکانی دنیا دەشوات و لێی دوورەکەوێتەوە. دووەم دڵدا، دڵی عیشقە، سالیك بەئاگری عیشقی ئیلاهی دەسووتێت، تا خۆی لەبیردەچێتەوە. سێیەم، دڵی مەعریفەیە، سالیك خودای بەچەشنێك تێدا دەناسێت، هەروەك ئەوەی بیبینێت. چوارەم، دڵی دەستبەرداربوونە، کەسالیك تێیدا دەست بەرداری هەموو کەس و شتێك دەبێت، بۆجگە لەخودا. پێنجەم، دڵی یەکتاپەرستییە، سالیك بەجۆرێك خودای لا تەجەللی دەبێت، بەچەشنێك تۆزقاڵە گەردێك لەشەریك بێ خودا دروستکردن لەدێدا نامێنێت. شەشەم، دڵی سەرلێشێواییو پەرتەوازەبوونە"حیرە"یە، سالیك لەم قۆناغەدا خۆی بەخۆی نامێ دەبێت و بەشوێن کەسێکدا دەگەڕێت، دەستی بگرێت و بڵای مەحبوبی بەرێت. حەوتەمیش، دڵی هەژاربوون و فەنایە، لێرەدا سالیك تەنها پێویستی بەخوداو فەنابوونی تەواوە لەخودادا.

وریا باقر: پێمان باشە بەشێوەیەکی گشتی "لۆژیکی باڵندە"ی شاعیر و عاریف"فەریدەددینی عەتتار-مان پێبناسێنیت؟

یوسف عزەدین: "لۆژیکی باڵندە" بریتییە لەچوار هەزار و پێنج سەد بەیتی شیعری.. بابەتەکەی بریتییە لەگەڕانی کۆمەڵك باڵندە بەشوێن باڵندەیەکی نەبینراودا. لەوەرگێڕانە بیانییەکانی تێکستەکەدا

"لێژیکی باڵندە" کراوەتە "کۆنفرانسی باڵندەکان" و خۆی لەئاستیدا بەکۆبوونەوەی باڵندەکان دەست پێدەکات، بەمەبەستی فێین و گەیشتنە لای جوانترین و ناوازەترین و کامڵترین و مەزنترین باڵندەیەك، کەسوڵتانی موتەقەو ناوی "سیمرغە".. پەپووسڵمانکە دەکەنە مورشیدیان و پاش بگرەو بەردەو گفتوگۆ، کۆمەڵکیان هەر لەسەرەتاوە پاکانە بۆ بەشداری نەکردنیان، لەو سەفەرە ترسناك و توڵانیی و پڕ مەشەقەتەدا دەکەن. بولبول دەڵێت، من عاشقی گوڵم و ناتوانم بەجێی بهێڵم.. تووتی دەڵێت، بەهۆی قەشەنگی و جوانیمەوە بوومەتە ئەسیری قەفەس و ئیمکان نییە بەجێی بهێڵم.. تاووس دەڵێت، چونکە ناوی منیان وابەستەو پەیوەستی دەرکردنی ئادەم و حەوا لەبەهەشت کردووە، شەرم دەکەم ڕۆگەی سەفەرێکی وا بگرمەبەر.. مراوی دەڵێت، ناتوانم لەئاو دوور بکەومەوە.. کەو دەڵێت، شاخ و دڵم پڕ جێ ناهێڵێت.. قورینگ دەڵێت، تەنها لەدەریاچە ساف و بۆگەردەکاندا دەتوانم بژیم.. کوونددەپەپووش دەڵێت، ناتوانم کەلاوە وڕانەکان جێ بهێڵم.. هەڵۆش دەڵێت، جێگەی من سەردەستی پاشایانەو ناکرێت ئەو شوێنە تایبەت و گرنگە بەجێ بهێڵم.. ئیدی بەم تەرزە تەنها کۆمەڵك دەمێنێتەوە بۆ گرتنە بەری ڕێگەی سەخت و پڕ مەشەقەتی سەفەرێکی تووڵانیی.. ژمارەیەکی زۆریشیان هەر لەڕێگەدا دەمرن.. ئەوەی دەمێنێتەوەو دەگاتە حزووری زاتی باڵندە بۆ هاوتاو مەزنەکە، تەنها "سی" باڵندەن و لەهەمان کاتیشدا " سیمرغ" بەواتای "سی-مرغ" دێت، کەدەکاتە "سی" باڵندە. ئەو ڕەمزییەت و دەلالاتەی لە"لێژیکی باڵندە"ی عەتتار-دا هەیە جودایە لەهەردوو "باڵندە نامە"ی "ئیبن سینا" و "غەزالی"، هەرچەند ئەوەی غەزالی گومان هەیە بۆ خۆی نووسیبێتی، زیاتر پێدەچێت درابێتە پاڵی، وەك درانە پاڵی زۆربەی ئەو چواریناندی بەناوی خەیام-ەوە باوکراونەتەوەو پێدەچێت لەو سەردەمانەدا بەمەبەست و لەپێناو ونکردنی دانەڕی حەقیقی و پاراستنی لەکوشتن و سزادان، یان لەنەزانی و بەهەڵە زۆر تێکستی کەسانی تر دراونەتە پاڵ کەسانێك کەخاوەنی نین و نەیاننووسیوە.. وەك چۆن لەبەر گرتنەوە و نووسینەوەی بەردەوامی تێکستەکانیش لەلایەن نەساخەکانەوە، ئەویش بۆ خۆی و وەك خۆی هەر جارە زیاد و کەمێکی خستێتە سەر تێکستی نووسراو و لەهەمان کاتیشدا دەشێت هەندێك تێسکت یەکەمین دەستنووسیان مابێت و بەو شێوەیەش لەشێواندن و گۆڕان قورتاریان بووبێت.

لای "ئیبن سینا"، کۆمەڵك باڵندەی دیلکراو لەقەفەسدا هەڵدێن و پاش بڕینی هەشت قۆناغی سەخت دەگەنە کۆشکی شای مەزن و پاشای پاشاکان و پاش لابردنی حیجاب لەنێوانیاندا، شەکوای حاڵی خۆیانیان لەیاد دەچێتەوەو لەمەست بوونێکی هەمیشەیدا دەمێننەوە، ئیدی ئەوان

گەیشتووونەتە ئەو جێگەیەی کەبەدەرە لەهەموو کەموکورتی و ناکامییەك.
لای غەزالی-یش کەمەك باندە بەمەبەستی دیاریکردنی پاشایەك بێ خیان، رگەی سەفەرکی تاقەت پووکن و زەحمەت دەگرنەبەر، دوای بەهیلاك چوون و مردنی ژمارەیەکیان، ئەوانەی کەدەمنەوە دەگەنە دوورگەی پاشاو کاتك لیان دەپرسن بێ هاتوون، ئەوانیش لەوەڵامدا دەڵین هاتووین، تا "عەنقا" بکەینە پاشامان.. لەوەڵامدا پیان دەڵین، خۆتان ماندووکردووە، بتانەوێت و نەتانەوێت، ئێمە پاشاتانین و هیچ پێویستییەکمان بەئێوە نییە.. وەختك باندەکان تووشی یەئس و سەرلشواویی و پەرتەوازەیی دەبن.. پیان دەڵین، هەیهات..هەیهات.. نەکەن مەیئووس بن لەڕەحمەتمان، تەنها کەسە دڵاوەکان مەیئووس دەبن لەڕەحی خودا.. هەر بێیە لەلایەن زاتی عولیاوە قبووڵ دەکرێن. بەڕام لای عەتتار، بەشێوەیەکی دیکە مامەڵەی لەتەکدا کراوەو لەکۆتایی تەکستی "لەژیکی باندە"دا سی باندەکە" سی مرغ"ەکە فەنا دەبن لەزاتی"سیمرغ-سی مرغ"دا.. یان بابڕێین خیان سی باندەن و کەدەشوانن سیمرغ هەر سی باندە دەبینن‌ەوە کەخیانن، هەر وەك ئەوەی بوانن ئاوێنە، خیان خیانن بێ زیاد و کەم!؟

وریا باقر: ئەم وێنەیەی کۆتایی "لەژیکی باندە" هەر کتوومت بەکەمك دەستکارییەوە لەتەکستی یەکك لەوانەی ئێستا لەوەسەتی کوردیدا، بووەتە ناوکی دیار لەدنیای چیرك و رمانناووسیندا.. بینیومەتەوە، هەر ئەمەی دزیوە بەکەمك دەستکارییەوەو بەڕام لەجێی باندەکان، کردوویەتییە کەسکی..تاد؟! ئەی بەڵای ئێوە چی دەرحەق بەم کەسانە بگوترێت باشە؟

یوسف عزەدین: هەر بیستنی وشەی دزی بێ خیی شتکی ترسناك و مایەی سەمینەوەیە، ئیدی چەشنی دزییەکە هەرچییەك بێت.. پێم وانییە.. وەك ئاماژەتان پێدا، نووسەرك ئەوە ئاستی بێت، بەدزینی جەوهەری تەکستکی زیندووی زاتکی گەورەی وەك "عەتتار" یان بەدزینی تەکستەکانی تر و دووبارەکردنەوەی وێنەو دیمەن و لاسایی کردنەوەی جوانییەکانی ئەو دنیا تایبەت و پێ لوغز و پەنهان و قووڵاییە رحییە شاراوانە، بتوانێت نەك خودی وێنەکان، بەکو نگەتیفەکەشی بخاتەوو.. دەرحەق بەپرسیارەکەشتان، ئەی بەڵای ئێوە چی دەرحەق بەم کەسانە بگوترێت باشە؟.. جارێ لەم رژگارەدا پێناچێت، کەسان و رەخنەگرانی ئاسایی دەستی ئەو توخمانە و ئەوانەی لەپشت کەوالیسەوە کاریان بێ دەکەن بێن و کەئەم جرە نەوەیەش، لەئەربابی

ئەم توخمە لەنووسەر و هاوپشت و هاوکار و قەوم و قیلەکانیان بەحوکمی ڕۆژگار نەمان، ئەوە نەوەی دواتر، چی دەڵێت و چۆن ئەم بگرەو بەردەو هێنان و بردنە ڕەخنەییانە ساغ دەکاتەوە، یان نایکاتەوەو وەزعەکە هەر وەك خۆی و بگرە خراپتریشی لێ بەسەردێت.. ئەوە ڕەنگە ئەگەر لەئێستادا وەڵامی نەدەینەوەو بۆ داهاتووی جێ بهێڵین باشتر بێت.

وریا باقر: ئایا فەنابوون لەزاتی ئیلاهیدا لادان نییە لەیەکتاپەرستی؟

یوسف عزەدین: عەتتار لەدەستپێکی "لێژیکی باڵندە"دا وەڵامی ئەم کۆتاییەی تێکستەکەی خۆی دەداتەوە. دەڵێت: (ئەوەی دەیڵێیت و دەیزانیت لەخۆتەوە هەڵدەقووڵێت و خۆت بەخۆت بناسەو خوداش بەخودا خۆی بناسە، نەك بەخۆت. ڕێگە بۆ لای ئەو لەخۆیەوەیەتی نەك لەتۆوە… ئەوەی لەبارەیەوە دەگوترێت تەنها ڕاڤەکارییە.. ئەو لەسەرو هەموو وەسفەکانەوەیە.. تەنها شتێك کەئێمە دەرحەقی دەیزانین ئەندێشەو خەیاڵە، زانینی هەر هەواڵێکی ئەو مەحاڵە.. ئەوەی باش و خراپ لەبارەیەوە دەگوترێت تەنها لەخەیاڵی خۆمانەوە هەڵدەقووڵێت، ئەو لەسەروو دیاریکردن و عیلمی ئێمەوەیە). جێگەی باسیشە هەر خودی عەتتار لەشوێنێکی تردا ئاماژە بەوە دەکات ئەو "حلولیی" نییە، بەواتای گەیشتنی سالیك بەمەرتەبەی "ئولوهییەت" و پێی وایە تەسەووراتێکی لەو چەشنە دەرچوونە لەئایینی ئیسلام و بەای ئەو نابێت کەس ئیدیعای ئەوە بکاتە کە"حەق"ە.

وریا باقر: ئەی بۆ کۆتایی تێکستی "لێژیکی باڵندە" شتێکی تڕە؟

یوسف عزەدین: ڕەنگە شتێکی تر نەبێت و هەر ئەوە بێت کەخۆی ئاماژەی پێداوە! یان بۆی هەیە وابێت!؟ بەڵام لەهەموو حاڵ و کارەکاندا تێسکتە زیندووەکان وەك خۆیان و بۆ خۆیان چەندین خوێندنەوەو تەئویل و تەفسیر هەڵدەگرن. عەتتار کاریگەری فیردەوسی و سەنائی و حەللاج و بایەزیدی بوستامی و کەسانێکی دیکەی لەسەر بووە. هەروەها کاریگەری بۆ سەر مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی و حافز و جامی و نەوائی و شاعیرانی دیکەی تەسەووف هەبووە. وەك لەبارەیەوە دەگێڕنەوە، سی چل ساڵێکی تەمەنی لەکۆکردنەوەی شیعری شاعیرانی عاریف و گوتەکانیاندا سەرفکردووە. بەڵام دواجار پاش ئەوەی لەکتێبێکیدا، بەشیعر وەسفی "ئیمامی عەلی" و تێکەڵێك لەمەیلی شیعەگەری دەخاتەڕوو، ئەمەش بەمەبەست و بۆ دژایەتی فەقیهە سوننییە دەمارگیرەکانی سەمەرقەند دەکات.. ئەوانیش پاش تەکفیرکردنی، خەڵکی

لێ هان دەدەن، تا گێ بەردەنە مانی و بەزەحمەت قورتاری دەبێت و بەرەو مەکە هەڵدێت و لەوێش کتێبێك بەناوی "زمانی غەیب" دەنووسێت و هەن دەڵێن دواتر گەڕاوەتەوە بێ زەدی خێی و مەغلەکان لەوێ شەهیدیان کردووە، گێڕیشی لەنیساپوور هەیە، ئەگەر هی ئەو بێت.

عەتتار جیاواز لەزۆرێك لەنووسەران و شاعیرانی سەردەمەکەی، هەرگیز وەسفی سوڵتان و میر و وەزیر و کاربەدەستانی نەکردووەو ئامادەنەبووە لەدەربارەی پاشاکاندا وەك شاعیران و خەڵکە خوێنەوارەکەی تر ژیان بەرێتە سەر، بۆیە بێ خێ ژیاندن و پەیداکردنی قووتی ڕۆژانەی ناچاری کارکردن بووەو بەو مەبەستەش دوکانێکی عەتتاری هەبووەو دەرمان و مەرهەمی تێدا فرۆشتووەو هەروەك خێی دەڵێت، هەردوو کتێبی "موسیبەت نامە"و"ئیلاهی نامە"ی لەدووکانەکەیدا نووسیوە، لەکاتێکدا ڕۆژانە پێنج سەد نەخۆش ڕوویان تێکردووەو پاش پشکنین و گرتنی ترپەی دڵیان دەرمانی پێویستی پێداون. لێرەدا دەبێت ئەوە لەیاد نەکەین هەردەم کەسانێك هەبوون، لەژێر پەردەی خوداناسی و تەسەووف و عیرفان و دەروێش بوونیانەوە، لەپاڵا پاشاو کاربەدەستاندا موعەزەز و موکەررەم ژیاون، یەکێك لەخاڵە جیاکەرەوەکانی ئەم جۆرەش لەگەڵ عەتتار و هاوچەشنەکانی، کارنەکردنیان بووە.. بەڵام ئەوانەی بەحەقیقی ئەهلی تەریقەت و سالیکی ئەو ڕێگەیە بوون، کەسانێکی کارگەر و خاوەن سنعەت و پیشەگەر و لەو جۆرانە بوون، بەهۆزی بازووی خۆیان و ماندووبوونیان قووتی ڕۆژانەی خۆیان پەیداکردووە، یان هەر بەڵاستی تەرکی دنیایان کردووەو تەنها بەپەیداکردنی پارچە نانێك ئەم ڕۆژ بێ سبەی ڕۆژیان بەسەرکردووە. تەنانەت دەگێڕنەوە کاتێك کووی یەکێك لەدەسەڵاتدارەکان، دەیەوێت ببێتە سۆفی و لەنێو ئەهلی تەریقەتدا جێی بێتەوە، پاش ئەوەی پەنا بێ کەسانێکی موتەسەوویف دەبات تا ڕێگەی پیشان بدەن، یەکەم شت داوای لێدەکەن، دەستبەرداری ئەو هەموو شکۆ و دەسەڵاتە بێت کەهەیەتی و دواتریش وەك هەر کەسێکی ئاسایی لەقەرەباغترین شوێنی شاردا، بێ پەیداکردنی پارەی حەڵاڵ، ناخۆشترین و ئاست نزمترین کار بکات، دیارە پیاوانی باوکی ئەمە دەبینن و هەواڵا دەچێتەوە بێ باوکی و پاش گرمەو کۆشەیەکی زۆر، ئەو زاتە هەر واز لەقەناعەتی خێی ناهێنێت و تا سەر بەردەوام دەبێت. کەواتە بەدەست هێنانی ئەو پلەو مەقامە عیرفانییانە کارێکی ئاسان نەبووەو هەروەك سەفەری باڵندەکانی عەتتار، بەناڕەحەتییەکی زۆر قەناغ بە قەناغ گیراوەتە بەر.

هەر بۆیە عەتتار و هاوشێوەکانی توانیوویانە سنووری ڕۆژهەڵات و

لەکاتبوونیان ببن و ببنە کەسایەتی جیهانی، ئەوەتا سەردەمانێك لەئەمانیا لەسەر داوای گۆتە-ی شاعیر، پەیکەر بۆ عەتتار دروست دەکرێت و هەروەها لەسەرەتای بیستاوبوونەوەی شیعرەکانی عەتتار بەوەرگێڕدراوی بۆ زمانە ئەروپاییەکان، لاسایی کەرەوەی زۆر بوون، یەکێك لەوانەی بەکاریگەری ئەم تێکستە ناوازەیەی عەتتار شیعری نووسیوە، شاعیری ئینگلیزی "چوسەر" بووە، چامەیەکی بەناوی "ئەنجومەنی باڵندە" نووسیوە. بگوومان لێرەدا دەبێت ئاماژە بە سەنائی بدەین وەك شاعیرێکی پێش عەتتار و هەروەها مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی کەدوای عەتتار دێت و بەهەر سێکیشیان سێکوچکەی مەسنەوی-یان پێ دەگوترێت و یەکێك لەکتێبە شیعرییە بەناوبانگەکانی سەنائی-ش "باخچەی حەقیقەت"ە. بابگەینەوە لای "پیتەر بڕك" و ئەوە بڵین لەکاتێکدا تووشی چەقبەستن و وشکبوونی داهێنان و مەرگی خەیاڵا دەبێت، ئەم تێکستەی عەتتار وەك فریادەسێك فریای دەکەوێت و لەچەقبەستن و ڕاووحکردن ڕزگاری دەکات، خوێندنەوەی "لێژیکی باڵندە" هەموو ژیانی هونەریی "پیتەر بڕك" دەگێڕێت و لای دەبێتە نمایشێکی سەرسامکەر و هەژێنەر.

وریا باقر: جیاوازی جەوهەریی "باڵندە نامە"کەی "ئیبن سینا"و "لێژیکی باڵندە"ی عەتتار لەچییدا دەبینیتەوە؟

یوسف عزەدین: "ئیبن سینا" عاریف و سۆفی نەبووە، وەك ناسراوە فەیلەسوف و زانا بووە، بۆیە کاتێك "باڵندە نامە"کەی نووسیوە، هەوێداوە وەك عاریفان و سۆفییان بیربکاتەوەو ئەوە ببینێت کەئەوان دەیبینن. بەڵام عەتتار سۆفی و عاریف بووەو بەشێك لەئەزموونی خۆی و سۆفی و پیاوچاکانی دیکەی لە تێکستەکەیدا بەرجەستەکردووەو بەیەقینەوە خۆی لەوێناکردنی ئەو دنیا مەجازییە داوە، کەلای ئەوان بینراو و یەقینە، واتە عاریفان ئەوە دەبینن کەفەیلەسوفان تەنها دەتوانن بیری لێبکەنەوە.. ئەمە جگە لەوەی جار و چەشنی گەیشتنە مەعریفە لای هەردووکیان جوداو جیاوازەو ئەمە جگە لەکۆشمانکۆشی جەوهەریانەی مابەینی فەیلەسوفان و عاریفان.. دەبینین هەر خودی عەتتار پێی وایە ئەوەی لەڵی عیشقدا ناوی فەیلەسوفی لێنرابێت، هەرگیز شارەزای عیشق نییە.. لەشوێنکی تریشدا دەڵێت، "نابیتە هەگری حیکمەتی ئایین، ئەگەر واز لەو حیکمەتە نەهێنیت". کاتێك یەکێك لەباڵندەکان لەپەپووسڵمانکە دەپرسێت، ئەگەر گەیشتمە لای سیمرغ چی لێ داوا بکەم، پێی دەڵێت:" ئەوەی بچێتە حزووریەوە، مەعریفەی دەست دەکەوێت، باشترە مەعریفەی لێ داوا بکەیت".

مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی دەفەرموێت:" جەهل لەبەر دەستی کامێدا دەبێتە عیلم و عیلمیش لەبەر دەستی نوقسان و نەزاندا دەبێتە جەهل.. ئەوەی نەخۆش و دەردەدار دەستی تێوەردەدا دەبێتە دەرد و نەخۆشی، بەڵام کەسی کامڵا ئەگەر دەست بێ کوفریش ببات، دەبێتە ئایین".

وریا باقر: ئاشکرایە عەتتار تێکستی تری هەبوون، بەڵام دیارە مەبەستی بووە، تایبەتمەندییەکی جیا بە"لۆژیکی باڵندە" ببەخشێت، ئاخۆ خۆی هیچ ئاماژەیەکی بەمە داوە؟

یوسف عزەدین: عەتتار لەکۆتایی " لۆژیکی باڵندە"دا بۆ خۆی دەفەرموێت: (ئەهلی وێنە نغرۆی زەریای ئاخافتنەکانم بوون، ئەهلی ماناش پیاوانی نهێنییەکانی منن، ئەم هەبەستانەم خاسییەتێکی سەیریان هەیە، لەهەر ئان و ساتێکی جیادا مانای نوێ و جودا دەبەخشێت.. ئەگەر بێت سازا، زۆر بیخوێنیتەوە، ئەوە بگومان لەگەڵا هەر جارێکدا جوانتر دەبێت.. تا ڕۆژی قیامەتیش کەسێکی دیکە نابینیتەوە، بتوانێ وەك منی عاشق بنووسێت).
چەند جوانە لەسەردەمانێکی خوێناوی و شەڕانگێز و دزێودا، لەسەردەمانێکدا کەنووسینەوەو لەبەرگرتنەوەی کتێب و بەدەستهێنانی کەرەستەکانی ئاسان نەبووە، کەچی ئەم و ئەوانەی وەك ئەم بوون، هەوڵی مانەوەی هەتا هەتایی تێکستەکانیان داوە، بۆیە ئاماژە بەڕۆژی قیامەت دەکات، کەئیتر تا ئەو دەم کەسێکی تری وەك ئەم عاشق دووبارە نابێتەوە، بەو هەموو قووڵی و عیشقەوە بنووسێت.

وریا باقر: هەرچەند دەکرێت تاڕادەیەك بەشێك لەخوێنەرە هەوادەرو کێنەدەرەکان، بەخوێندنەوەی بەردەوام لەبەشێك لەچەمك و تێوانین و جیهانبینییەکانی سۆفی و عاریفان تێبگەن، بەڵام دەبێت ئەوەش بڵێین، زۆرجار تێگەیشتن و حاڵی بوون لێیان زەحمەتە؟

یوسف عزەدین: راستە.. محەمەد حسێن ئەسفەهانی سەبارەت بەکتێبی "چوار سەفەرە ئەقڵییەکە"ی "سەدرەددینی شیرازی" دەڵێت: " ئەگەر بزانم کەسێك هەیە، نهێنی و پەنهانەکانی کتێبی سەفەرەکان پەی پێدەبات، گەر لەو سەری دنیاشدا بێت، بەرەو لای دەچم".. "سەدرەددینی شیرازی" یەکێك بووە لەو زاتە دەگمەنانەی هەوڵی نزیککردنەوەی فەلسەفەو عیرفانی داوەو تووشی گەلێك مەینەتی و بەدحاڵیبوون و چەرمەسەری و ناڕەحەتی بووە.. دەرئەنجام خۆی لەشوێنە دوورە دەستەکاندا بێ ماوەیەك ونکردووە. ئیدی لەو خەوەت و تەنهاییانەدا، زانستە باتنییەکانی لا کەشف دەبێت و پاشان

بەحیکمەتێکی باڵای تێکەڵا لەفەلسەفەو عیرفان دێتەوە نێو خەڵکی..بابی ئەم زاتە گەورەیە وەزیر بووەو سەدرەددین-یش کۆی تاقانەی بووە، ئیدی هەم لەژیانی بابیدا سوودی لەسەروەت و سامانی وەرگرتووە بێ بەدەست هێنان و فێربوونی زانست و زانیاری، هەم دوای مەرگی بابیشی سەرجەم میراتەکەی دەخاتە خزمەت فێربوونەوەو بێ خێی دەڵێت: (دوورکەوتمەوە لەتێکەڵبوون و خۆسەرقاڵکردن بەخەڵکییەوە.. ئاسان بوو بەلامەوە، دژایەتی شتە باوەکان و منجێی لەگەڵ خەڵکی زەمانەدا بکەم، تاگەیشتمە نکۆیکردن لەخێیان و راوبۆچوونیان دەرحەقم.. بەرز و عەزیز رایانگرتبام، یان زیانیان پێ گەیاندبام، هەروەك یەك بوو لام.. بەغەریزەو بەتەواویی رووەکردە هێکاری سەرجەم هێکارەکان، کەوتمە پاڵانەوە لەئاسانکاری کارە سەختەکان.. ماوەیەکی زۆر بەپەنهانی و دووڕە پەڕزیی مامەوە.. تا ئەو نهێنییانەم لا کەشف بوو کەتا ئەو دەم نەمدەزانین…).

وریا باقر: بەڵای ئەوە هێکاری سەرەکی قبووڵنەکردنی ئەقڵییەتی باو، بێ هەموو جۆرە بیرکردنەوەو تێوانینێکی جیاوازی حەللاج و سوهرەوەردی کەبەکوشتنیان کۆتایی هات، تا عەتتار و سەدرەددینی شیرازی، کەتائێستاش ئەوەی ئەوان گوتویانە بەئەقڵێکی کراوەوە مامەڵەی لەگەڵ ناکرێت؟

یوسف عزەدین: هێکارەکان زۆرن و سەرەکیتریان نەگونجانی گوتراوەکانی ئەوانە لەگەڵا تەرح و بۆچوونە سەلەفییەکان و تێوانینە دگماکانە.. هەندێك جار و بەپێی ئاوگۆڕە سیاسی و قۆناغەکانی حوکم و دەسەڵاتی سوڵتانەکان، کەم و زیاد لەهەندێك نۆەندا ڕێگەی خستنەڕووی تەرح و بۆچوونە فیکرییە جیاوازەکان، تەنانەت ئایینییەکانیش دراوە، بەتایبەتیش لەبازنە داخراو و شوێنە تایبەتەکانی ئاخافتن و گفتوگۆکردنە جیاوازەکاندا..بەڵام ئەم ڕێگە پێدانانە لەلایەن خودی ئۆتۆریتەو مەرجەعە ئایینییەکانەوە، تا کوێ بەیان کردووەو خێیان لێ خافڵکردووە، ئەوە مەسەلەیەکی تڕەیە؟ بوونی فەلسەفەی ئیشراقی و تەرح و بۆچوونەکانی سوهرەوەردی، پێناچێت راستەوخۆ هیچ زیانێکی بێ خودی "سەلاحەددینی ئەیوبی" هەبووبێت، لەکاتێکدا هەندێك لەدوژمنانیشی وەك کەسێکی نەرم و نیان و خاوەن میهر و بەزەیی ناساندوویانە، بەڵام کاتێك مەرجەعە ئایینییەکان، دەستەودامێنی سەلاحەددینی ئەیوبی دەبن و داوای لەناوبردنی زاتێکی گەورەی وەك "سوهرەوەردی" لێدەکەن، بە دوودڵی فەرمانی لەناوبردنی دەدات، هەرچەند راوبۆچوونی جیا جیا هەن سەبارەت بەچۆنیەتی کوژرانی سوهرەوەردی..بەڵام دواجار دەکوژرێت.

"سەدرەددینی شیرازی"یش هەرچەند نەکوژرا، بەڵام لەلایەن پیاوانی ئایینی سەردەمەکەیەوە، فەتوا لەدژی درا، بەتایبەتیش بیرکەی "وحدە الوجود"ی شیرازی جێگەی قبووڵ نەبوو، سەرباری ئەو ئاماژەیەی شیرازی بە گوتەیەکی "ئیبن عەرەبی"و بەباش زانینی کەدەڵێت:
" ان فرعون مات مومنا موحدا".. ئەمە جگە لەئاماژەپێدانی بەنەمانی عەزاب لەو دنیاداو نکووڵیکردن لەنەمربوون و مانەوەی هەتایی لەنێو ئاگردا.. مەعریفەی "سەدرەددینی شیرازی" پەیوەست بووە بەگەلێك سەرچاوەی جیاجیاوە هەر لە"ئیبن عەرەبی"-یەوە تا دنیابینییەکانی ئەرستۆ و ئەفلاتین چ وەك خودی خۆنەدنەوەی نووسینەکانیان و چ ئەوەی لەڕێی "ئیبن سینا"وە بەشێوەیەکی سەرەکی لەبەر دەستی شیرازی-دا بووە، زانراویشە ئیبن سینا وەك قوتابییەکەی راستەقینەی ئەرستۆ و راڤەکار و پەرەپێدەری تێزەکانی دەنگ و سەدای تایبەتی هەبووە.. شیرازی-ش بۆ خۆی لەبەرایی کتێبی" چوار سەفەرە ئەقڵییەکە"یدا ئاماژە بەناوی کۆمەڵك فەیلەسوف دەکات، لەوانە فیساگۆرس و سۆکرات و ئەفڵاتوون و ئەرستۆ-یەو داوا لەخودا دەکات پیرۆزییان بکات و لەدوعاو بەرەکتیشیان بۆبەشمان نەکات و درێژەی دەداتێ و دەڵێت:(ئەوان حەکیمی زاهید و خواپەرستی باڵا بوون، پشتیان کردە ئەم دنیاو رووبان کردە ئەو دنیای پەتی…).

ئەرستۆ پێی وابووە، هەموو بزوێنەرێك پێویستی بەبزوێنەرێکی تر هەیەو بەم شێوەیە ئیدامەی دەبێت، تا دەگاتە ئەو بزوێنەرەی پێویستی بەهیچ بزوێنەرێکی تر نییەو ئەو خۆی سەرچاوەی هەموو جووڵەو بزاوندنەکانە.. ئەرستۆ پێی وابووە، مادە کۆنەو بزوێنەری یەکەم مادەی دروست نەکردووە، بەڵکو رێکیخستووەو دواجاریش وازی لەدنیا هێناوە بۆ خۆی و ئەمەش لای ئەقڵی سەلەفی جێگەی قبووڵ نەبووەو لەکاتێکدا هەموو ئەو تەرحە فەلسەفییانە، هەر لەسەردەمانی کۆنەوە، جێگەی گفتوگۆو کێشمانکێشە فەلسەفییەکان بوون، ئەی ئەوە نییە، نزیکترین و باشترین قوتابی ئەرستۆ کە ئەفڵوتین-ە پێی وابووە دنیا لەخۆیەوە دروست نەبووەو ئەوەی دروستی کردووە، زاتێکە ئەقڵ و فیکر لەماهییەتی تێناگەن، ئەو زاتە لای ئەفڵوتین، زاتێکی ئەزەلی و باقیی و زاڵە بەسەر مادەو ڕۆحدا.. بەڵام پرسیارەکانی ئەو لەوەدا بووە، چۆن دەبێت ئافەریدەکارێکی "نافانی" و "باقیی"، دنیایەکی فانی دروست بکات؟ یان بۆ دەبێت شەڵانگێزی و خراپە لەدنیادا هەبێت؟ یان نەفس لەکوێی بەدەندایەو پاش مەرگ دەچێتە کوێ و ئەمەو چەندین پرسیاری دیکەی لەو چەشنە، هەمیشەو هەردەم بوونەتە باس و خواسی دیالێکتیکیانەی سەرجەم زەمەنەکان و خودی نۆوەندە تەقلیدییەکانیش بەدەر نەبوون لەبگرەو بەردەی ئەم جۆرە پرسیارانە،

ئیدی وەهامەکەیان هەرچییەك بووبێت، مەرج ئەوەیە لەووکەشدا ئەو جۆرە پرسیارانە لای ئەوانیش قابیلی پرسیار و وەڵام بوون، تا ئەو شوێنەی مەترسی بۆ سەر بەرژەوەندیی و مەرجەعیەتیانی دروست نەکردبێت.

وریا باقر: وەك ئاماژەتان پێدا، پرسیاری ئەو بیرمەند و عاریفانە، لەسەرەتاکانی بوونەوە دەست پێدەکات.. پێتان وانییە، بنەڕەتی گرفتەکەش لەگەڵ ئەقڵییەتی باودا لەمەوە سەرچاوەی گرتبێت؟

یوسف عزەدین: گەڵانەوە بۆ موعەمماکانی گەردوون و هەوڵدانی وەڵناکردنی ئەو ساتە زۆر نادیارانەی دەستپێکی سەرجەم شتەکان، نەك هەر قووڵ و فرە ڕەهەند و هەمەچەشن و جودا و جیاوازە، لەووی جودایی تێوانینی مەدرەسەو قوتابخانە فەلسەفی و تەرح و بۆچوونە جیاجیاکانەوە، بەکو هەر سەرەتایەکی ترسناکیشە، تێ تەسەوور بکە، لەهیچەوە هەموو شتێك دێتە بوون، ئەو کون فەیەکون-ە ئیستیعابێکی ئەقڵیی گشتگیر و زەینێکی هۆجگار زرنگی دەوێت، تا هەزمی بکات، ڕاستە ڕەنگە پێم بڵێیت، ئەی ئەوە نییە، ژمارەیەکی بێشووماری خەڵك بۆ هیچ بیرکردنەوەو دووددڵییەك باوەڕیان پێیەتی، خۆی لەڕاستیدا گرفتەکە لەوەدایە، چونکە ئەو باوەڕە لەیەقینەوە هەڵنەقووڵاوە..ئاستەمە بۆ گومان و پرسیارکردن بگەیتە یەقین، ئەی ئەوە نییە لەساتە وەختێکدا، زاتێکی خودا ناسی وەك "غەزالی" کە لەتەمەنی چل پەنجا ساڵیدایەو بابایەکی مەعروف و پایەدارێکی ئایینی بەغدایە، دەکەوێتە گومانەوەو موناجاتی خودا دەکات و کۆمەڵك پرسیاری لا مەترەح دەبێت، هەروەك ئەوەی بەخۆی بڵێت، خودایە خەڵك دەزانن کەمن کەسێکی ئیمانداڕم، بەڵام ناتوانم گومانەکانی خۆم لەئێوەی تاك و تەنها بشارمەوە.. ئیتر هەر ئەم گومانانەش دەبێتە مایەی دەستبەرداربوون و تەرك کردنی دنیای، بۆ ماوەی کەمتر یان زیاتر لەدە ساڵێك و تاقیکردنەوەی ڕۆچکەو ڕێگەی سالیکانی تەریقەتەکان و قووڵبوونەوەی لەتەسەووف و خوداناسیدا، پاشان گەڵانەوەی بۆ نێو مەدەنییەت و دەستپێکردنی بەنووسینی کتێبی "ڕزگارکار لەگومڕایی" کەوەك زانراوەو دەگوترێت "دیکارت" مەنهەجیەتی بەکارهێنانی گومان و گەڵانی لۆژیکیانەی بەدوای حەقیقەتدا لەوەوە وەرگرتووەو چەندین بەگەی حاشا هەڵنەگریش بۆ ساغکردنەوەی خراوەتە ڕوو.. ئەم کتێبەی غەزالی یەکێکە لەکتێبە گرنگەکان و بۆ خۆی لەڕێگەی ئیجتیهاداتی قەڵبی و پەیەوکردنی تەسەووفەوە، دەگاتە یەقینی موتەڵەق و دەرحەق بەهەموو گومانەکانی پێشووتریشی وەڵامی لا دروست دەبێت.

وریا باقر: چۆن دەڤانەن چەمکی هاوڕێیەتی حەقیقی و بەتایبەتیش هاوڕێیەتی عاریفان و موتەسەوویفان؟

یوسف عزەدین: "مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی" تەسەووڕکی جوان و ناوازەو دانسقەی هەیە، کەدەفەرموومت: (هاوڕێی هەموان ببەو بەڵام وەك ئەوانەی بت دروست دەکەن، لەبەرد هاوڕێیەك بۆ خۆت دروست بکە). واتە تەنها لەڕوو و بەناچاری هاوڕێی هەموان ببەو خەڵکی بناسە.. ئەگینا بەڕاستی و بەدڵا، ڕاز و نهێنییەکانت، تەنها لای هاوڕێ لەبەرد دروستکراوەکەت بدرکێنەو تەنها هاوڕێی ئەو بە، ئەوەك کەلەهیچ و ئان و ساتێکدا ناتوانێت ئارەیت پێبەرێت، ناتوانێت ببێتە ناحەز و دوژمنت ، ناتوانێت زیانت پێ بگەیەنێت، ناتوانێت هەموو شتێکت لێوە فڕ بێت و پاشانیش خیانەتت لێبکات، ناتوانێت چەندین چیرۆکی ناڕاست و درۆت لەبارەوە دروست بکات.. ئەو هاوڕێ لەبەرد دروستکراوەکەت، نە دەبێتە تۆ و نەدەبێتە وێنەیەکی ناحەزو دوژمنەکانت، ئەو هەر ئەوە، هاوڕێ ڕاستەقینە لەبەر دروستکراوەکەتە!؟

وریا باقر: بەڕێزتان پێتان ڕاستە، مرۆڤ هێندە گۆشەگیر و دووڕەپەڕز بێت، تەنها هاوڕێیەکیشی کەجێی متمانەو باوەڕی بێت، لەبەرد دایتاشیبێت؟

یوسف عزەدین: هاوڕێیەتی یان دەبێت ئەوەی "شەمسی تەبرێزی"و "مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی" بێت، یان نەبێت چاکترە!؟ ئەو هاوڕێیەتیەی کەناحەزان نەیانهێشت بەردەوام بێت، ئیتر وەك دەگوترێنەوە، لەشەوێکدا پاش دەرکەلەدانی جێگەی مانەوەی لەشاری"کۆنیا"، "شەمسی تەبرێزی" دەچێتە دەر و بۆ هەتا هەتایە کەس نایبینێتەوە.. یان وەك دەڵێن گەڕاوەتەوە بۆ شاری"خویی" و لەوێدا مردووە یان کوژراوە، ئەو گۆڕەشی کەلەوێدا بەگڵێی ئەو دراوەتە قەڵەم، لەلایەن یونیسکۆ-وە کراوەتە شوێنجێگەو شوێنەوارێکی جیهانی پارێزراو.
ڕاستی پێکگەیشتن و ناسینی ئەم دوو زاتە بۆ یەکتری و زۆر وردەکاری کارکردن و کارکردنە سەر یەکتریان لوغزە.. بەڵام ئەوەی دەگوترێتەوە گوایە، "شەمسی تەبرێزی" سەرەتا بەبۆ ئەوەی خۆی بناسێنێت، دەچێتە وەعزەکانی "مەولانا"و پاش ئەوەی وەك دەڵێن لەیەکەمجاری بینینیدا زانیوویەتی، هێشتاکە "مەولانا" ماویەتی بۆ ئیستیعابکردنی ئەو مەعریفە عیرفانییانەی لای ئەو هەبووە، "شەمس" گەڕاوەتەوە و پاش چەند ساڵێکی دیکە وەك بازرگان خۆی بە شاری "کۆنیا"دا کردۆتەوەو ئەمجارەیان کەپێگەیشتن و ئامادەگی ڕۆحییانەی

"مەولانا"ی بینیوە بە وەرگرتنی گەلێك لەو مەعریفەو تەوەجووهە غەیبیانەی کەپەی پێبردووە، دیارە خۆی پێدەناسێنێت و بەمەش گەورەترین ئاوگۆ لەبونیادی فیکری و مەعریفی و ئایینی مەولانا-دا روودەدات، مەولانا-یەکی مورشید و واعیز و ئیمام، دەبێتە سەماچیی و عاشقێکی سەرمەستی ئیلاهیی، لەکۆی وەعز و ئیرشادو تێکەڵبوونی خەڵکەوە، دەکشێتەوە بۆ نێو تەنهایی و بێدەنگی و خەڵوەت و کەم دوویی، ئیدی هەر ئەمەشە بەخەڵکی شارەکەی و هەموو برادەران و کەسانی نزیك لەمەولانا قبووڵ ناکرێت، مەولانا-یەك کەپێشتر هی ئەوان بووەو بۆ ئەوان بووە، ئێستا وێ و سەرگەردان عەوداڵی سەوداو سەماع و سەما و نغرۆی دنیا بینییەکانی "شەمسی تەبرێزی"یە.. جاری یەکەم پاش ئەوەی خەڵك "شەمس" شار بەدەر دەکەن، مەولانا دەنێرێت و دەیهێننەوە، بەڵام جاری دووەم، پاش ئەو دەرکە لێدانەو دەرچوونی شەمس-ە بۆ ئەوەی بزانێت کێیە، ئیتر شەمس نامێنێت.. لەهەمووشی سەیرتر و کاریگەرتر، ئەو چل رۆژە زۆر سەیر و عیرفانییەی ئەو دووانەیە، کەپاش رۆژوو گرتنێکی چل رۆژەو ئیعتیکاف کردنیان چل رۆسا-کەی عیشق دەنووسنەوە، ئەو چل رۆسایەی کەلەو دەمەوەو تا ئێستا بۆتە جێگەی سەرسامیی، وەك نوێنەری سەرجەم بنیادەمانی سەر رووی زەمین، دێن و چل رۆسای بنەڕەتی پێ مەحەببەتی عیرفانی، وەك مانیفێستێ-یەك بۆ مانەوەو پێکەوە ژیانی سەرجەم تاکەکانی کۆمەڵی مرۆڤایەتی دادەڕژن و جێگەی سەرنجیشە هەر رۆسایەکیان لەوەی تریان کاریگەرتر و قووڵترە، لەکۆتایی ئەم دیالێگەشماندا، پێم باشە وەك نموونەیەك ئاماژە بەرۆسای "سی و نۆ" بکەم: (هەرچەند بەشەکان دەگۆڕێن، بەڵام گشت وەك خۆی دەمێنێتەوە، چونکە کاتێك دزێك ئەم دنیایە جێدەهێڵێت، دزێکی دیکە لەدایك دەبێت، کاتێك کەسێکی ڕەوشت بەرز دنیا جێ دەهێڵێت، ڕەوشت بەرزێکی تر جێگەی دەگرێتەوە.. بەم شێوەیە هیچ شتێك نییە نەگۆڕێت، لەکاتێکدا لەاستیدا هیچ شتێك ناگۆڕێت.. چونکە بەرانبەر هەر سۆفییەك کەدەمرێت، سۆفییەك لەشوێنێکی دیکەی ئەم دنیایەدا لەدایك دەبێت.. ئایینی ئێمە ئایینی عیشقەو سەرجەمی مرۆڤەکان بەزنجیرە دێك پێکەوە ئاڤاوون، ئەگەر ئەڤەیەکی لێ بترازێت، ئەڤەیەکی تر جێگەی دەگرێتەوە، ناوەکان دەگۆڕێن، دێن و دەڕۆن، بەڵام جەوهەر هەر وەك خۆی دەمێنێتەوە).

ناساندن

یوسف عزەدین

ڕۆمانووس و نووسەر

لەساڵی 1990-1991زیندانی بووە لەمودیریەتی ئەمنی سلێمانی سەردەمی ژێم"ناسراو بەئەمنە سوورەکە"و پاش ئەوەی خۆی و هاوڕێکانی فەرمانی گوللەبارانکردنیان بۆ دەردەچێت ، کەدەبوو لە21-3-1991دا لەمەلعەبەکەی سلێمانی گوللەبارانبکرێن..بەڵام ڕاپەڕینی خەڵکی کوردستان بووە لەمپەر و لە بەرواری 8-3-1991 پاش شاڵاوی خەڵکی ڕاپەڕیوو بۆ ئەمنەسوورەکە ئازادکرا.
یەکێکە لەو ناوانەی نەوەی نووسەرانی پاش ڕاپەڕینیان پێدەوترێت و هەوڵی جدیی هەیە، چ لەبواری ڕۆماننووسینداو چ لەبواری تەرحی فیکری و بگرەو بەردە فەلسەفییەکاندا وەك لەدیالۆگ و گفتوگۆکانیدا دیارە. بەڵام بەپێچەوانەی زۆر لەو دەنگانەی کەهەمیشە لەبەرچاوان و دەور قەرەباڵغن.. نووسەرێکی تەنها و دووڕەڕەزە، هیچ تێکەڵیی و خوڵقی نێوەندە ئەدەبی و ڕۆشنبیری و سەنتەر و کایەکانی تری نییە..
ئەم نووسەرە چەند زمانێك دەزانێت، لەوانە زمانی تورکی و عەرەبی بەباشی دەزانێت، چ بۆ نووسین و چ بۆ وەرگێڕان.. کۆمەڵك بابەتی وەرگێڕدراوی لەزمانی تورکی و عەرەبییەوە هەیە.. بابەتی نووسراو و بڵاوکراوەی بەزمانی عەرەبی هەیە، کەلە کۆمەڵك ڕۆژنامەو سایتی عەرەبیدا بڵاوکراونەتەوە.
نووسەر و وەرگێڕی مەغریبی "سەعید بلغربی" کۆمەڵك تێکستی ئەم نووسەرەی لەزمانی عەرەبی-یەوە کردێتە ئەمازیغی و لەدوو توێی کتێبێکی سەربەخۆدا لەمەغریب بەچاپی گەیاندووەو شایانی باسە ئەمە یەکەمین جارە تێکستی کوردی بکرێتە ئەمازیغی و لەدوو توێی کتێبێکدا چاپبکرێت.. بەتایبەت مەغریب وڵاتی نووسەرانی بەتوانای وەك "تاهیر بن جەلون"و "محەمەد زفزاف"و"محەمەد شوکری"یەو خاوەن خوێنەرانێکی جدییە.. هەروەها ئەم کتێبە بۆتە ماتەریاڵی دیراسی کۆلێژی ئادابی یەکێك لەزانکۆکانی مەغریب و وەك وەرگێش لەچاپێکەوتنێکیدا ئاماژەی پێداوە، ئەو خۆی لەنێو کۆمەڵك تێکستی ئەدەبی وەرگێڕدراوی کۆمەڵك نووسەری کورددا، بەبێ ناسینی خودی نووسەر، تەنها تێکستەکانی "یوسف عزەدین" سەرنجی ڕاکێشاوەو سەرسامی جدییەتی بووەو هەر بۆیە ماوەیەکی دوور و درێژی بۆ وەرگێڕان و پاشان بەچاپ گەیاندنی تەرخان کردووە.

کتێبە چاپکراوەکانی نووسەر

دیۆکی دیکەی حیکایەتە نەنووسراوەکان/ڕۆمان/چاپخانەی شڤان-سلێمانی2006
تەنها ڕۆژێکی سارد/ڕۆمان/دەزگای موکریان/هەولێر/2008
پێخەفێك لەخوێن/هونەری گێڕانەوە/دەزگای ئاراس/هەولێر/2008

ماجەراکانی سەلمانی فارسی/ڕۆمان/یانەی قەڵەم/سلێمانی2009
وێنگەی یادەوەرییە گریمانکراوەکان/ ڕۆمان/بەرگوبەرایەتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی/2009
وەهم و شوناس/ گفتوگۆ وتار/چاپخانەی یاد/ سلێمانی/2012
کۆتایيەکان/ئەنفارار/ هونەری گێڕانەوە-سردیات/بەزمانی ئەمازیغی-دار کەبەدانی-مەغریب2015

تـــــــۆژینـۆوەی دەق لـە ڕوانگەی زمـــان و ئەدەبـەوە ... عەبـــدوڵـــا ڕەحمان

بـە خوێندنـەوەی ئەم کتـێبـە کلیکی ئـێرەبکـەن

حـــزب و حکـــومـەت و مـــزگـەوت … ئـەرسـەلان مـەحمود

ئازادی، لـەدیدو زیهنیـەت و ئـەندێشـەو ئـەدەبیات و ئـەفکاری حزبـە نـەتـەوەیـیگـەراو چـەپگـەراو ئیسلامیگـەراو سـەسیالیسـتیـە کوردیـیـەکانـدا، نـەك هـەر وەك بـەهـا تـاکگـەرایـیـەکـەی بـووەنی نیـە لـەواقیعـدا، یـەکـە جڤاتیـیـەکـەیشیان لـەخـەیدا بـووەها هزرینك لاڵـە و گلاراو کردوە، ئـەوەی هـەیـە بـەتـەنهـا لـەرزگـاری نیشتمـانی و ئـازادی نـەتـەوەیـی و دەستـەجـەمعیـەتدا، پـەت و پـەوەند کراوە، وەك ئـەوەی ستـەم و ستمکاری لـەناپـەیـیندا، کـەتایی پـەهاتبـەت و، ئازادی تاك مرۆ بـەرەو لادان و

بادانێ فەرهەنگی و کەلەپاتیەکان بڕێت!!

ئەم تەمەتبارکاری و بەشینەوەی نادیدگرایی و تەکنیکاریەك نیە لەناهەشمەندیەوە هاتبێت، کەسەك هەیە لەماوەی ئەم دەیانسالەی دوای ڕاپەڕیندا، بیریکردبێتەوە، دەیانجار لەشعوری نەدرابێت!! تاکەك هەیە لەماوەی ئەم دو دەیەو نیووە زیاتریشدا، ڕای هەبووبێ و، چەندینجار ڕاو نانرا بێت!! هەیە لەخیاڵەکدا فەیبەت و، نەفەندرا بێت!! ئەڕە ڕویداوە یەکەك زریکەی ئازادانەی لەدابێ و، زیندانی نەکرابێت!! باشە دەشێت هەبێ زاتیکردبێ لەکەوە نەرێتیەکەی خەی دەرکەوتبێتە دەرەوە، بەڵام لەشەقام و بەندگکانەوە کەرامەت شکاو نەکرابێت!! ئەژنامەوانەك گوتی: ئەم مەلەفی فەسادی کارگەڕی و ئەخلاقی، فەان و فیسار مەسئولەیە، کوشتیان!! میدیاکارەك دەڵێت: ئەم شوناس و ئەم وجودە ئەسیەکەی ئەوەیە، نەفییانکرد!! نووسەرەك ڕق نا، تەنها گوتی: کچەکەی سەرەك/م خەشدەوە، تیرەریانکرد!! هاوڵاتیەك لەسەر ماچەك وڵاتبەدەر کرا!! سەدانی دی خنکێندران، هەزارانی دی سوتان، تەنها لەسەر ئەوەی گوتوویانە خەشمدەوەی!! نامەوە بەم ڕوایەتی بدەم جنەودان و خە هەرزانفرەشکردنە خودیەکان، بەناو ئەم کەی ڕوایە: دەسەڵات و بەرپرسەکانی ئەم وڵاتە، ئازادانە سەروەت و سامانی وڵات بدزن و بەهەدەر بدەن، گەنجەك ئازادانە، بەنمونە لەتەڵەکەمەڵایەتیەکاندا نەتوانێ پەیانبەڵێت دزو نەزان و پشتە چاوتان بڕیە. ئەی ڕوایە خەت بەسەرەك بزانی و نەشتوانی بەپەیکانی خەت بەناو بازاڕو خەڵکەکەتدا بەڕێت و، بانگەوازی ئازادی و سەربەخێیش بگوەی خەڵکدا بدەی !!

سەیر دەگوزەڕە لەم وڵاتەدا، ئەژ نیە ڕەژنامەوانەك لانیکەم دارکاری نەکرێت! ئەژ نیە مەنیەك نەکوژرێ، یا لەژێر فشاردا خەی نەکوژێت! ئەگەر بەیاسا نەتواندرا بەر بەئازادی و ئازادیەیە فەردیەکان بگیرێت، تارمایی حزبی دەبێت بەجگرەوە! ئازادی لەعورف و نەرێت بدا، دنیا خرابوونە! هەمیشە لەبیانوەك زیاتر هەیە بە زەوتکردنی ئازادیەکانی تاك، دەنگە ئازادەکان وەك شەرپەنجەو نەخێشیەیەکی جەستەیی و دەروونیەکانی کەمەگە حزبی و کەمەگە مرۆیەکە دەبیندرێن!! ئەگەر نا، ئەوە چجرە حزب و پەکهاتیەکە بەرگەی ئازادی وتن و نووسین و ئەزموونکردنی زانینگرایی جەستەو ئاکاری و عەقلانیێت لەخەدا ناگرێت! مەگەر مرۆف بەسروشت بونەوەرەك نیە ئازادو سەربەست، مەگەر لەاستیدا هیچ حزب و دەسەڵات و مزگەوتەك مافی ئەوەی هەیە کەس ناچار بەملکەچگرایی پەناو ویستەکانی خەی

بکات، ئەم چجای قانگدان و، تەقاندن و، ڤاندن و، ئەشکەنجەو، تیرەرکاری دەرونی و جەستەیی و مەالی !!

حزب و حکومەت و مزگەوت، بەسروشت ئەو دامەزراوە مەدەنی و ەەهایە ەەگەر پەدراوە نینە چەنیان بوەت ئاوا ببنە لەمپەرو بەربەست لەبەردەم گەشەکردنی ئازادی خود لەخەدای تاکەکان، ئەو ساتە نەشئە بەخشە کورتخایەنانەی سەردەمی دوای ەاپەین، تەپەین، ئەستا هەم دنیا لەشوەن و شوەنگەی تەرەو، هەم مەرقی کوردیش پەیوەتەوە لەم ەابردوەو، رویکردوەتە بیرکردنەوەو ەامان لەەەهەندە جیاوازەکانی ئازادی و دەیەوە ئەزمونیان بکات، ئەو ئازادییە فرە ەەهەندانەی خەیان لەئازاد بوونی خە لەخەدای تاك دەبینەوە، ئاخر مەرق تا دەربازی زیندانە ناواخنە تاریکەکەی خەی نەبەت، نەیتوانیووە رزگاری بە و بەخەی بەەت ئازادم، نەیتوانیووە ەزگاری بەت لەدەست ئەو بەندو باوە نەرەتگەراو سوونەتگەراو دەستەجەمعیانەی خەرکەی تاکن.

پارت و حکومەت و مزگەوتەکان، بەپیەوەری یاساو ەەسا ئەرزی و ئاسمانییەکان و لەبەنەماشدا، ئامرازی بەدیهەنەری ئامانجە نەتەوەیی و نیشتمانی و فکری و تەنفیزی و، بەاوکردنەوەی هەشیارییە کەمەایەتی و فەرهەنگی و گەشەپەدانی هەزری بەیەکەوە ژیانی خەکن، نەك ژەهراویکردنی بیرو باوەەی تاك و خەك لەپەناو بەدناوکردنی ئەوانتری بەرامبەرو جیاواز، ئازاد بوون لەخەدا، هەرگیز بەمانای دژایەتیکردنی حزب و دەسەەات و دین نایەت لەەاستیدا، ئازادی ئەزمونکردنی مافە لەخەدا وەك تاك، مەرقی ئەم سەردەمە، ناتوانە بەوا بەو وەهمە بهەنەت هەتا ئەستایش بانگەشەی ئەزمونکردنی ژیانکردن دەکات لەەابردودا، ستەم هەر ستەم و ستەمکار هەر ستەمکارە، ئەوەی دەرودراوسەکانی کوردستان بەرامبەر بەکوردو خاکەکەی دەیکەن، چەندە ستەم و ستەمکارییە، ئەگەر لەناوخەی کورد خەیشیدا بەنمونە: هەبە و بیەوە ستەم لەئازادی و ئازادیخوازی بکات، هەر ستەم و هەر هەمان ستەمکارییە، ئازادی نابەخشرەت وەك ئەوەی تا هەنوکەیش پارتە کوردییەکان ئیددیعای دەکەن، گوایە ئەم ئازادییەیان بەخشیووەتە خەك، بەم عیبارەتە بەت هەر کاتەك بیانەوە دەشتوانن ئەو بەخشینە زەوت بکەن و بیگەەننەوە لای خەیان، ئازادی بەرهەمی بەریەککەوتنی مەرقەکانەو، لەگەڵ خەیاندا لەدایك دەبە و گەورە دەبە و پەرەیپەدەدەن، ئەوەی بەهـا دەداتە پارت و دەسەاتە جیاوازەکان، خەکە، نەك بەپەچووپەناو پەچەوانەکەییەوە.

چۆن حیزبەکان پەرتبوونە، ئەوە پەرت مەبن ! … سەلام ناوخۆش

لە پاش هەرەسی هەرسۆ ئەزمونی حوکمداری شێخ مەحموود 1918-1924 ، قازی محەمەد 1945-1946 ، مەلا مستەفا 1970-1974 ، ئەزموونی حوکومەتی هەرێم ئەزمونێکی دی حوکمداری کوردییە .
هەرسۆ حوکمداریەکەی پێشوو ، جگە لە هەکاری دەرەکی قوربانی ململانێی سیاسەتمەدار و رۆناکبیری کورد بوون ! بۆ نموونە زۆربەی ڕۆناکبیری کورد پێش 1991 وا وێنەی شێخ مەحموودی لە زاکیرەی خۆنەری کورد وێناکردبوو کە پیاوێکی دەرەبەگی دیندار بووە ، هەر دینیش وەیلێکردووە تۆقە لەگەڵ ئینگلیز نەکات !!

لە ڕاستیدا شێخ مەحموود نەك هەر تۆقەی لەگەڵ ئینگلیز کردووە ، بەکو ئینگلیز هەر لە کەرکوك بوو بە نهێنی نامەی بۆ ئینگلیز هەنارد هەروەها لە بەرایی بیستەکانی سەدەی بیستەم سێ نامەی بۆ (فلادمیر لینین) سەرکی یەکەم دەوڵەتی شیوعی هەنارد . لازاریف لە بارەی ئەو نامانەی شێخ دەڵێت :" لینین نەیدەتوانی وەڵامی شێخ بداتەوە چونکە دەرەبەگی دیندار بوو ، ئەویش کۆمۆنیست بوو…" ئەو پاساوانە تەنیا لە گیرفانی کۆمۆنیستەکان هەیە ، ئەگەرنا پاشای ئەفغانی کۆمۆنیست و نا دەرەبەگ بوو! کە وەرامی دایەوە !
زۆربەی ئەوانەی لە ڕەوتی شێخ هەگەڵانەوە بوونە پێستداری حکومەتی عێراقی بە جۆرێك هەر یەکێك لەو ڕۆناکبیرانە دامەزرێنەری سوپای عێراقیە یەکی تر وەزارەتی مەعریفەی ئاوەدان کردەوە !!
لە پاش 1991 لە دژی هەبوونی (مەلا مستەفا) لە دەڤەری زەرد ، لە دەڤەری کەسك وێنەی شێح مەحموود زیندوکرایەوە!

لە ماوەی 1925-1958 چەندان پەرلەمانتاری کورد لە بەغدا دروست بوون ، بەڵام ئەوانە نوێنەری دەڤەر و عەشیرەتی کوردی بوون ، نەك حیزب و ویستی کوردی! لە ماوەی 1958 هەتا 1970 کەسانێك لە دەسەڵاتی بەغدا دەرکەوتن ، کەسێك لەوانیش جورئەتی ئەوەی نەکرد قسە لە سەر دژی سیاسی کورد بکەن.

ئەو کوردانەی لە 1975 هەتا 1990 لە پەرلەمانی عێراق و تەشریعی

كوردستان دەركەوتن ، ﻫﻪك وەك حەسەن خەیری و برنجی…وابووون!!
لە 2004 هەتا 2017 كوردﻪكی زﻩر لە پەرلەمان و حكومەتی عﻩراقی دەركەوتن كە سەد لە سەد نوﻩنەری حیزبی كوردی بوون !
ئەو برادەرانە چەندەها پﻩستی گرینگیان داگرت لەوانە سەرﻩك كﻩمار ، جﻩگری سەرﻩك وەزیران ، جﻩگری سەرﻩك پەرلەمان ، وەزیری دەرەوە ، وەزیری مالیە،….لە سەرەوەی 60 پەرلەمانتاری كورد…ئەو هەموو حەشاماتە نەیانتوانی تەنیا یەك گوند ، كورە بﻩ بستﻩك زەوی كوردی بگﻩﻫنەوە!

لە تازە بە سەرﻩك وەزیران بوونی مالیكی ، لە ئەنجومەنی وەزیرانی كوردستان بەندە لەگەﻩ چەندەها مامﻩستای زانكﻩ بە دیداری مالكی گەیشتین. لەو دیدارە دكتﻩر عوسمان ئەمینی ﻩەحمەتی وتی :" جەنابی مالكی لوتفت هەبی سەبارەت بە كورد بە تایبەتی شاری هەولﻩر شەهادەی پﻩداوی! .." مامﻩستایەكی تر وتی :" جەنابی مالكی بﻩ ئەوەی كورد لە نیەت سافی جەنابت بگات ئەوە چەند ساﻫﻪكە (شارﻩچكەی مەخموور) خراوەتە سەر (موصﻩ) بە نوكە قەﻩمﻩك بیگەﻫﻪنەوە سەر (هەولﻩر)!
مالكی وتارﻩكی مەتاتی دا ، مامﻩستایەكی برادەر لﻩی پرسیم : ﻩات دەربارەی قسەكانی چییە؟ وتم : صەدامﻩك –ە لە قالبی مالكی!
برادەران : كەس دﻩستمان نییە لە عیراق! ساﻩی 2004 هەمان قسەم لە سەتەلایتﻩك كرد ، بەرامبەرەكەم وتی : سەلام زﻩر ﻩەشبینە ، ئەگەرنا سەدان كەسی وەك عەمار حەكیم دﻩستمانن!!
كاك عەمار هەر چ نەكردبی بە ﻩاستەوخﻩ و ناراستەوخﻩلەبەردەم نوﻩنەرانی كورد هەﻩەشەی لە جیابوونەوە و ریفراندﻩمی كوردستان گرت ، كەس متەقی لﻩوەنەهات دكتﻩر مسەنا نەبی ، بەمەش نوﻩنەری كوردی كردە سﻩ پارچە :
پارتی ، یەكﻩتی-گﻩﻫان-كﻩمەﻩ ، یەككگرتوو

پوختەی قسان
چﻩن هیچ چاوەﻫﻪ نیم لە حكومەتی كوردستان دە ئەوەندەش چاوەﻫﻪی هیچ نوﻩنەرﻩكی كورد نیم لە بەغدا چونكە لە 2004ەوە هەتا ئﻩستا نەیانتوانیوە تەنیا گوندﻩك بە قانون بخەنەوە سەر كوردستان …بە ﻩاستی ئەوەندە هاوﻩاتیەك پەستم لﻩتان وەختە بﻩﻫم شیعری (ئەی وەفدی كوردستان-پیرەمﻩرد) و (شیرین بەهارەی هەژار! لە ﻩەدی (بلە)تان) لە سەر تەتبیق دەبی! پﻩشمەرگەی مووچە 500 هەزار بە خوﻩنی 2000 پﻩشمەرگە توانی بەشﻩكی زﻩری ناوچەی داگیركراو رزگار بكەن كەچی ئﻩوەی مووچە 12ملیﻩن دینار بە 12 ساﻩ یەك گوند بە

قانون ڕزگار بکەن !
بەس نییە! ئەمە نەقدی شێخ مەحمود و مەلا مستەفا و سمکۆ…مان دەکرد بەوەی هیچیان بۆ نەکردینە ئەڕۆ ئەوە چ دەکەن ؟ هەتا قیامەت چاوەڕێ بین؟!
تکایە خەڵك وەك حیزبەکان مەبن …با چیتر نەتانکەنە مەڵا!

سەلام ناوخۆش \ مامۆستای زانکۆ

لە ڕابندرانات تاگوورەوە … لە عەرەبییەوە : نەژاد عزیز سورمێ

گۆرانییەکەم

ئەوە گۆرانییەکەمە،
مۆسیقای بە دەوری تۆدا دەخولێتەوە ڕۆژە!
وەك باوەشی خۆشەویستی بەسۆزم .
گۆرانییەکەم وەك ماچی لێوازیبوون
لە هەنیەت دەسوێ ..
کە بە تەنێی، لە تەنیشتت دادەنیشێ ..
کە لە ناوەڕاستی قەرەبالغیشیدای ،
بە گوێتدا دەچرپێنێ ..
بە دووڕەوپەرۆزیت دەورە دەدا..
گۆرانییەکەم بۆ خەونەکانت دەبنە دوو باڵ
دێت دەگوازنەوە لێواری نادیاری ..
وەك ئەستێرەی دڵسۆزیان لێ دێ لە ئاسمان
کە شەوی دەیجوورت لە ڕێدا دەبێ ،
گۆرانییەکەم لە گڵێنەی چاوەکانت دادەنیشێ و
نیگا بۆ جەوهەری شتەکان هەڵدەگرێ ..
کاتێ دەنگیشم لە مەرگدا ئێقرە دەگرێ ،
گۆرانییەکەم لە دڵی زیندووتەوە دەئاخڤێ …

منداڵـــــی فریشتە

□□ه‌م !
ل□ گه□□ ژیانت وه‌ك مه‌شخه□□كی □ونا‌هی ب□ت
پاك ، ب□ ش□ه‌ژان و ب□ده‌نگ شادومانییان بكا
ئه‌وان له ته‌ماح و ئیره‌ییدا د□□ه‌قن ..
وشه‌كانیان وه‌ك چه‌ق□ی شاراوه
تینووی خو□نن..
ب□□ □□□ه‌م !
ب□□ له ناوه□استی د□ه م□نه‌كانیان بوه‌سته
ل□ گه□□ چاوه گه‌شه‌كانت له‌سه‌ریان ب□ !
وه‌ك س□اوی ل□بورده‌یی ئ□واره‌ی
دوای ك□ششی □□ژانه ..
ل□یان گه□□ سیمات ببینن □□□ه !
به‌و چه‌شنه له مانای شته‌كان ده‌گه‌ن .
ل□یان گه□□ خ□شیان بو□ی و
یه‌كتریان خ□ش بو□ ..
وه‌ره جگات له باوه‌شی ب□سنووریدا بكه‌وه □□□ه !
د□ت وه‌ختی □□ژهه□اتن بكه‌وه
ب□ند وه‌ك گو□□ك ده‌پشكو□
له خ□رئاوابوونیشدا سه‌ردانه‌و□نه..

له‌سه‌رخ□ د□ه‌كه‌م
با وه‌ختی جودایی د□گیر ب□
□□ مه‌ده ببته مردن□كی ب□ دیماهی !
با خ□شه‌ویستی ،
به‌ره‌و یادگاران سه‌و□ ل□ دا و
ئ□ش و ئازار ببنه ستران ..
با بنمیچ بگاته ئاسمان ..
ب□ و□كهاتنه‌وه‌ی با□ه‌كان له ده‌وری ه□للانه‌دا ..
با دوا به‌ركه‌وتی ده‌سته‌كانت
وه‌ك گو□ی شه‌و ته‌نك ب□ ..
بوه‌سته ئه‌ی ك□تایی سه‌رسو□ه□ن !
چركه‌یه‌ك..
له ب□ده‌نگی دوا وشه‌تدا یادت ب□ته‌وه
من ب□ت داده‌نو□مه‌وه و
چرام هه□ده‌گرم ،
□□گات ب□ □وونا‌ك بكه‌مه‌وه.

چرا بۆچی کوژایەوە ؟

چرا بۆچی کوژایەوە ؟
چرا بۆیە کوژایەوە ،
باڵتوکەمم تێوەرگرت
دوور بێ لە با
چرا بۆیە کوژایەوە..

گوڵ بێ سیس بوو؟
هاتم بە ئەڤینێکی نیگەرانەوە
بە دڵمەوەم نووساند
بۆیە سیس بوو..

ووبار بۆچی وشکی کرد؟
بەربەستێکم لە پێش هەڵنا
تا بەتەنێ بێ خەم بێ
بۆیە ووبار وشك بوو..

ژێی پێژەن بۆچی پسا؟
هەوڵمدا ئاوازێکی پێ بژەنم
بەرزتر لە خێی ، لە توانای ،
بۆیە ژێی پێژەن پسا..

من ناسڵمەوە
من تینووی
شتە دوورە بەدینەهاتووەکانم ..
ڕۆحم هەڵپەیەتی
بەسەزە بێ گرتنی مەودای تاریك
ئای ، ئەی ترسی دووری ئەودیو ناسڵ !
هەی هەی لە بانگی بە ئێشی
لە (نەی)دا هەڵقووڵاو !
من لە بیرم دەچێ
هەمیشە لە بیرم دەچێ باڵم پێوەنین بفڕم و
هەمیشە گیرێدەی ئەم شوێنەم
من بەقەد شەوقەوە مردووم
بڵدار…
من غەریبم
لە خاکێکی عەجیبدا!

ئای دونیا!

ئای دونیا!
تۆ گوڵی خۆتت چنی و
بە دڵمەوەت نووساند
دڵکی تۆاچوو ..
کە ڕۆژ بەرەو ئاوابوون چوو ،
تاریکی کشا ..
گومم لە گۆشەیەك دانا
لە ئێشی دڵکەکەی هێشتا مابوو
ئای دنیا!
گوێ گەنجییەتی و بێنت دەداتێ
بەڵام وەختی گوێوەچنی
کە من چاوەڕێم دەکرد، لە دەستم چوو و
لە شەوی دەیجووردا ؛
ئیدی ناتوانم گوڵکم دەست کەوێ
لە ئێشی چزووی زیاتر
کە ماوەتەوە.

گلەیی

تۆم هاوێشتە دەریاو
لە قووڵایی تاریکیدا ،
شتی سەیر و زۆر جوانم دەرهێنا ..
هەندێکیان دەتگوت زەردەخەنەیە
شەوقیان دەدایەوە ..
هەندێ وەك فرمێسك دەدرەوشانەوە و
هەندێکیش ئاێ وەك گۆنای بووك..
کە درەنگی ئێوارە بەخۆو بەدەستکەوتەوە
گەڕامەوە ماڵەوە ،
خۆشەویستەکەم لە باخچە دانیشتبوو
بە تەمەڵییەکەوە پەڕەی گوڵی هەڵدەکێشان
بە شەرم و ویقارەوە
ئەوەی ڕاوم کردبوو
خستمە ژێر پێی
بە سووکییەوە لێی ڕووانی و وتی:
ئەم شتە سەیرانە چین؟
نازانم سوودیان چییە !
سەرم بە شەرمەوە دانەواند و

بیرم کردەوە:
" پێیانەوە ماندوو نەبووم
ئەوانە شایانی تۆ نین "
بەدرێژایی شەو خەریك بووم
یەك یەك لە ڕێگادا فڕێم دان
بەیانی موسافیر هاتن
کۆیان کردنەوە و
بۆ وڵاتی دووریان بردن…

گۆرانیی شاعیر

کە چەنگەکەم
لەگەڵ ئاوازی پچڕپچڕم دەهێنایەوە ،
تۆ لەوە دوور بووی تێم بگەی..
چۆن بمتوانیایە بزانم
ئەو ستراناندە
لە کەناری نادیاریدا
هەڵپەی تۆیانە؟
کە نزیکم بوویەوە
گۆرانییەکانم
بە ئاهەنگی هەنگاوەکانتا
سەمایان دەکرد
وەك ئەوەی نەسیمی شادییەکی باڵا
لەو یەکگرتنەدا
بە جیهان بڵاودەبێتەوە و
ساڵ دوای ساڵ
گۆڵ لە ستراندی شاعیردا دەپشکون ..
قژی بووك دەستی درێژ دەکا
قوربانی دڵ قبوڵ بکا
ئەوەی لەم گەردوونەدا مەعلوومە
لەگەڵ نادیاردا
یاری چاوشارکێ دەکەن.

ئای لە یاسەمەنی سپی !

ئەو ڕۆژەم لەبیر ناچێ
یاسەمەنی سپی ئامۆزی لە دەستم وەرێنا..
خۆر و

ئاسمان و
خاکی سەوزم خۆشەویست و
لە شەوێکی تاریکدا
گوڵم لە هاژەی ووبار بوو ..
لە گەوەی ڕۆگادا ڕۆژم لێ ئاوا بوو
پایزێکی تەنیا
شتی وای جێهێشتووە
وەك بووکێك، کراسی بووکێنی
لە وەختی پێکگەیشتندا
بێ خۆشەویستەکەی هەڵدەکا..

کۆتایی

وەختی سەفەرە دایە !
من دەڕۆم
لە تاریکایی ھەنگپەیوی
بەرەبەیانی چڵدا
کە باسکەکانت لەسەرجێدا
بێ منالەکەت درێژ دەکەیت ..
لە سەرمە بڕۆم:
" منالەکە لێرە نییە "
دایە من دەڕۆم !
دەبم بە تەوژمی کزەبایێك و
دڵنەواییت دەکەم ..
کە خێت دەشێی
لەناو ئاودا شەپۆلان دەدەم و
ماچت دەکەم و
جارێکی دی ماچت دەکەم ..
لە شەوی باوبڕاندا
کە باران نەرمەکە لە گیا دەدا
چپەی من ،
لە پێخەفەکەتدا دەبینی
پێکەنینم بروسکەیەك
لە پەنجەرەی کراوەی ژوورەکەتدا دادەیسێنێ
نەنووستبووی ،
کە پاڵ کەوتی

وێنەی ئەستێران گێرانیت بۆ دەکەم
" بنوو.. دایە.. بنوو "
لە تریفەی ماهی خەیاڵێکیودا
دەخزێمە سەرجێت کە نووستوی
لەسەر سنگت پاڵ دەکەوم
دەبم بە خەون و
لە نێوانی پڵووە نەختێ کراوەکانتا
دەخزێمە ناو قووڵایی نووستنت ..
کە لە خەو ڕادەبی و
بە ترسەوە سەیری دەوروبەرت دەکەی
لە تاریکیدا
وێنەی پەپوولەی ونا‌هیدار
دەفڕم دەچمە دەرەوە
لە ئاهەنگی جێژنی مەزنیی دایکیش
کە منا‌ڵانی هاوسێ دێن و
یاری لە دەوروبەری ماڵ دەکەن
لە ئاوازی نەی دا دەتوێمەوە و
بەدرێژایی ڕێژە لە دێتدا لێ دەدەم و
(سنتا)ی خۆشەویستیش
بەدیاریيەکانتەوە بۆ ڕۆژی دایك دێ و
لێت دەپرسێ:
کوێکەت لە کوێ یە خوشك ؟!
تۆش بە هێمینەوە پێی دەڵێی
لە بیلبیلەی چاوەکانمە
کوێکەم جەستەمە.. ڕۆحمە..

ئ شاعیرو شانۆنووس و ڕۆمانnووس (ڤوبندرانات تاگوور) لە بەشی بەنگالی شاری کەلکەتا ساڵی 1861 لەدایك بووە. بۆ یەکەمین جار هەر لە ماڵەوە لەژێر دەستی باوکی کە ئەویش زاناو شاعیرو شانۆنووس بووە خوێندوویەتی، لەسەر دەستی ئەویش فێری وەرزشی (جێدێ) بووە. تاگوور زمانی سانسکرێتیشی لە هەرێمی نیکتانهی ڕۆژئاوای بەنگال خوێندووە، خانەوادەی تاگوور هەبوویی بووندو لە چینی (براهما) بوون. زێربەی خوێندنی تاگوور لە ماڵەوە بووە لەژێر چاودێری مامۆستای تایبەتی و سەرپەرشتی ڕاستەوخۆی خانەوادەکەی… زێربەی زانستەکانی خوێندووە، لە زانستی زمانەوە بگرە تا فەلەکناسی و زانستەکانی نوێ و مێژوو و کولتووروی جێراوجێر… لە تەمەنی هەشت ساڵیيەوە شیعری نووسیوە، لە حەڤدە ساڵیشەوە باوکی دەینێرێتە

ئینگلستان، بەڵام پاشان لەوەدا زانکۆ بەجێدەهێڵ و دەگەڕێتەوە کەلکەتا. ئەزموونی شیعری تاگوور لەو دەمەدا دەرکەوت کە ژمارەیەك کەشیعری بڵاوکردەوە، کە بە پازدان و تێپەڕاندنکی گرینگ ناسنرا نەك هەر بە گوڕەی تاقیکردنەوەی خۆی، بەکو لەناو تکۆای (شیعری بەنگالی)دا. ئەوە بۆجگە لە چەندین شانۆیی و ڕۆمان و کورتە چیرۆکی دی، لە پاڵ ئەوەشدا

تاگوور لە قۆناغەکانی دوایی ژیانیدا وەنەکۆشکی کارامەیشی لە دەرچوو (لە تەمەنی شەست ساڵیدا) و لە ژمارەیەك پیشەنگاشدا تابلۆکانی نمایش کردن، تاگوور کە دەچێتە ئینگلستان، لەگەڵ برادەرکی پکدەگەنەوە ئەویش هونەرمەند دەبێ، ئەو برادەرەی ناوی (ڕتنستاین)ـە، هونەرمەندکی بەناوبانگ بووە، تاگوور لە هیندستانەوە ناسیبووی پشنیاری ئەوەی بۆ کرد شیعرەکانی بۆ بکاتە ئینگلیزی، دوای ئەوەی کە زانی لەبەرابەر شیعری ئینسانی بەرز دایە، پاش وەرگڕانیش، بۆ پداچوونەوە پەیوەندی بە شاعیری ئایرلاندی ناسراو (ولیەم بتلەر یتس)ـەوە دەکا ، لەڕەوە بەرهەمەکانی تاگوور ناسران و لە دوای ئەوەشدا زۆری نەبرد (خەاتی نۆبل)ی وەرگرت. لە ئەنجامی نەشتەرگەرییەکی سەرنەکەوتوو کە لە یەکك لە نەخۆشخانەکانی کەلکەتا ساڵی 1947 بۆی کرا ، پاش ئەوەی دوا شیعری بۆ ئامادەبووانی نەخۆشخانە خوێندەوە گیانی سپارد. ئەم قەسیدانەی تاگوور لە (رابندرنات گاغور- روائع فی المسرح والشعر)ـەوە کراون بە کوردی.

ڕۆژی بۆیاردان … سەباح شێخانی

دیاریکردنی ڕۆژی گشتپرسی لە ڕۆژی 25ی ئەیلوولی 2017، بۆیارکی مێژوویە، ڕۆژی بۆیارە ڕاستەکەی نەتەوەکەمانە، لەم ڕۆژەدا، خەکی کوردستان بریار لە چارەنووسی خوی دەدات، ریفراندەم پرسکی نەتەوەیی و نیشتمانییە، دەتوانێت کۆشەکانی کوردستان چارەسەربکات با هەموومان دەست لە ناو دەستی یەکتر هەنگاو بنێین، ئیتر کاتی بۆیار و خڕکخستنەوەی نۆو ماڵی کوردە، تا لە داهاتوودا لەژێر سێبەری دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان هەناسە بدەین.

ڕۆژی 7ی حوزەیرانی 2017 بۆیارە گرنگ و مێژوویەکە درا، دروستکردنی ئەنجوومەنی باڵای ریفراندۆم بە سەرکایەتی سەرۆك بارزانی و دانانی یەك هەفتە بۆ لایەنەکان تا نوێنەر دەستنیشان بکەن و نووسراوی سەرۆك بارزانی بۆ کۆمسیۆن تا هەڵبژاردنەکانی پەرلەمان و سەرکایەتی هەرێم لە وادەی خۆیدا بکرێت نەخشەڕێگای پراکتیکین بۆ سەرکەوتنی گەورەتر، لە ڕۆژی ڕیفراندۆمدا، بە دەنگی هەر تاکێك مێژوویەکی جوان بۆ نیشتیمان تۆمار دەکرێت.

سەربەخۆیی، خواستی شەقامی کوردییە، بازنەی ئەم خواستە مەزنە زۆر فراوانترە لە ئارەزووی تاکە کەسێك، یان تاقمێك، یان حیزبێك، بۆیە بەرگرتن بەم خواستە، یان تەگەرە دروستکردن لەبەردەمیدا، هیچ ئاکامێکی نابێت، جگە لە مایەپووچی نەبێت لە بەردەم مێژوودا.
ڕیفراندۆم چەتری کوردایەتییە، خوانەکە بۆ هەموومان، گرنگە نوماڵی کوردیمان یەکبخەینەوە و متمانە بگەڕێتەوە بۆ نێو پرۆسەی سیاسی و ئاشتەوایی نیشتیمانی بونیاد بنێینەوە.

هەنگاونان و دیاریکردنی ڕێژەك بۆ ڕیفراندۆم بووەتە ڕێژەق، ڕێژ بەڕێژ پێی دەنێتە قۆناخێکی پێشکەوتوتر لە باشووری کوردستان، هاوڵاتیان بەگەرمی و بە جۆشەوە چاوەڕێی ئەو ڕۆژە دەکەن، ریفراندۆم، جگە لەوەی بابەتێکی یاسایی و سیاسییە، هاوکات دەسکەوتێکی بەهادارە بۆ گەڵی کوردستان، چاوەڕوانی چەندان سەدە، لەم ڕۆژەدا دەبینم، چارەنووس و هیوای میللەتی تۆدا بۆیار دەدرێت، بۆیە سۆ وشەی جوان هەیە لە ئەدەبیاتی سیاسی کوردیدا، هیچ کات لە یاد ناکرێن، هەمیشە لەناو فیکر و دەروونی کوردستانیاندا، بە زیندوویەتی دەمێننەوە، ئەوانیش بریتین لە: پێشمەرگە، بارزانی، سەربەخۆیی.

ئـــــاوێنەی گـڵ ... چـــــالاکی ئـاغجـڵـری

کاتێك دڵماندا بیربکەینەوە لە شوازی بەڕێوەچوونی ژیان لەو ژینگە کۆمەڵایەتی و سیاسی و فەرهەنگییە ی نیشتمانکدا کە زۆرینەی

تاکەکانی بە نزیکایەتی و هاوخوێنی نەژادەکیان پێکهێناوە وەکو تەواوی کەمەنگەی دونیا گوزارشت بە کلتور و ئاسنایەتی خەمان دەکەین هاوبەش لەگەڵ چەندین نەژاد وئاینزای جیاواز ، وەک گەلێک لە جوگرافیایەکی دیاریکراودا کە شوێنگەی چاو هەڵهێنان و گۆشەوگۆڕبوونمان بۆتە شوناسی کەسێتیمان بە کەی سەرکەوتن و نوشستەکان ، تەواوی ئازار و خەندەکان ، لە پێویستی پێدانی ژیانێکی هەنگاو هەنگ کە گوزارشت بکات لە جوانیەکانی ئێم میللەتە هەنگاوکان بە پێشەوە پێویستی بە هاوڕێکی و هاوتەریبی تاک بە تاکی ئێم کەمەنگەیە بە دوا وەستگەی ئارام.

شەرم ئامێز نییە ئەگەر وەکو میللەتێکی دواکەوتو بە وێنەی زەرینەی گەلانی هەژهەژاتی ناوین خەمان بکەینە ئێم کاتگەریەوە، کاتێک بە پێشینی ئێم بەرگە خەماننساند ، هەربەیە لە وەرگرتنی ئێم دەخە لە کەمی وبەکمزانینەوە نییە ، چەن وە بەچی؟
میللەتێک بە درێژایی ژیانی کەمەیەتی و سیاسی کارکتەرێکی بنەڕەتی پێندرابێت لە کەی سیناریەکانی ژیانی هاوچەرخ ، هەمیشە دەقە هەنراوەکان لە دەرەوەی ناخی خەی شوناسیان پێدابێت لەزەربەی بواڕکاندا و هەروەها بەردەوامیی هەرشی شەپەل خنکێنەرکان میللەتی ئاوودەی دەگمایی و دواکەتوی هزری کردوە، لەڕە بەدواوە بە هەستکردن یان پەیبردن بەم دەردە دەبێت وەکی چارەسەر و هەگچارەی ئەو دەخە بین کەخەفەی کردوین ، خەرایی هەنگاوکان بە تەپەاندنی هەڕە بۆکان دەبێت هاوتای تەوژمی باهەکانی هەڕە بێت بە هەرچی زووتر ماڵئاوی کردن لە مەژوویەی سەپێندرا بەسەرماندا.

بە جیاواز لە مەژوویەی کە داگیرکەرانی ئەم میللەتە بە خاک و فەرهەنگ و فیکرییەوە کەوتنە وەزەی تاوکو ئێندازەی خە ووڵکردن لەوەی ئێمە کەن و مەژەری هەوایەتی بە ژیان بەرپرسیارێتیمان بەی بە ناهەشنی دەرکەوت ، هاوکات خەشمان و هەنگاوکانمان لە هەر هەوڵێک بە دەربازبوون لە نەهامەتیەکانی نەمان توانی لیخنی ئەو واقعە سەپێنەر ببەزێنین ، وەک بەکارهێنەرێکی ستەم لێکراو سینەی خەمان پاک بکەینەوە ، بەردەوام بەهەمان نەفەسی داگیرکەر هەسوکەوتمان لەگەڵ خەدا کرد، بە نموونە زەربەی هەوتە سیاسیەکانی ئێم گەلە چەن هەقیبەکان وەک دەوزمەیەکی ترسناک و خوێن هەنەر خەیان خاڵی کردوە پەمان ، ئێم فریادەسانەش فەرهەنگێکی لەمە زیاتریان لە کەشکەکیاندا نەبوو ، خاڵی خاڵی بوون لە هەموو ئەو خواستە مەژینەی وەک ستەم لێکراوێک خەونی ئەرخوانیمان پەوە دەبینی، ئەوەی ئێمانی لە ئەوان جیاکردەوە تەنها وتەنها زمانی

ئاخاوتنەکەبوو و هیچی تر.

ئێستا تێگەیشتین لەکام فەزای ژیاندا هەناسەدەین ، هەوونی ئاسمان چ لەیەک بڕی گرتوە و کێن ئەوانەی بەیار لەسەر ئایندەمان دەدەن، ئەمە هاتوون گەرەکیانە وەکو کەسکی نەخوێندەوار پێنجەمان بگرن و مۆری نەگبەتیمان پێبکەنە سەر کاغەزی سپی و ئازادمان بکەن!!!، لە کاتێکدا خەیان بوونەتە سەرچاوەی ئێش و ئازار بەسەرمانەوە، هەرکەسێ بە ئازادی بیربکاتەوە و قسەی هەبێت تا پێیان بکرێت دوژمن ئاسا بڕامبەری ڕادەوەستن و پاکتاوی جەستەی دەکەن، تەواوی وێنا جوانەکانی ڕوح و ژیانمان لە ناشیرینی ئەواندا وون بوونە.

تەماشاکەن بیرکەورتی ئەم کەمەڵە چۆن ژیانمان بە هەڵگەڕاوەیی پێدەناسێنن ، ئازادیەک کە خواستی هەموو گەل بوو ووردە ووردە دەیکەنە باخەڵی خویانەوە ، خەریکە وەکو بڵقی سەرئاو وون دەبێت لە پێش چاومان. ئەمە ئەوەی هاوڕای داخوازیەکانی ئەوە نییە بە ئاگایەوە هەڵسوکەوت لەگەڵ ئایندەی خۆی دەکات، هەر یەکێک کتێبخانەیەکی گەورەکی لە باخەڵدایە و دونیا بە هەنگاو وەنگی دەبینێت ، چیتر هەگبە نادات ئەوە ببنە هەشنگەری هەگبیان ، دەزانێت ڕیفراندەم کەی و چۆن دەکرێت ، هاوکات ئاگادارە لە فەزایی دواکەوتویی عەراق، لەم ساتە هەستیاردا جوڵەیەکی ئیفلج بووی لەم جۆرە چەندین بار لە باشوری سودان خراپتر دەشکێتەوە بەسەریدا، لەوێش بە ئاگایە جیاوازی فیدراڵیەتی کەنەدا و کوبەک ، عەراق و هەرێمی کوردستان بڕاوورد ناکرێت بەدەر لە ناوەکی. هەشتا هیچ نەبووە عومەر بەشیرەکانی بەغدا هەڵەشەی لەسەندنەوەی هەگبەزنامەی لە دەکەن و دەبێت هەرچی کوردی بەغدا وباشورە خەیان ئامادەبکەن کە هەمان هەناسەی شۆڤێنی بەعس ئاسا ئاودووی سنوری ووڵاتێکی تەواو دزراویان دەکەنەوە ، ووڵاتێک ئەوەی تێیدا سەورەر نییە ئازادی و یاساکانی هەکخستنی ژیانە، دەمارگیری خەڵکیتان لە ئاستێکدایە مردن و هەژار کەوتنی گەلێکی ٤ بۆ ٥ ملیۆنی بکەیتە پێش مەرجی ئەو گرووپە سیاسیەی هەرچی دەست و دوژمنە ئەنجامی دەڵانکەیت پێدەڵێن، بەڵام سوربوونتان بەدەر لە بۆیایی سیاسەتتان خواستێک ئامادەیی هەیە تەنها خۆتان لێی سودمەندن .

ئەوەی ماوەتەوە و شایەنی وەستان بێت لەسەری بە پرسکی هەند چارەنووس ساز و نە هەڵین جارێکی تر خەرمانی ماندوبوونی ئەم گەلە تۆشی ئاشبەتاڵێکی تربێت، مەژووی ٢٥ ساڵی دەسەڵات و فەرمانڕەوایەتیتان پەمان دەڵێت نەخێر .. نەخێر بە ئەو

ئازادیی ئەو فرمانەوایی بکەن. کێبڕێ تیژی دوژمنان پەمان دەبەت بە ووریایی و هەنگاوەکانمان بهاوێژین، دونیای دڕاو و بڕژاوەندیە زبڵاحەکانیان لە عێراق و ناوچەکە تڕازوی خواستەکانیان ناهاوسەنگ بەم پرسە و دەبەت دووجار هەوستبکەین ، عێراقی دوای داعشیش داشی سوارە و کارێک بکرێت هەموو قوربانی و نبەردیکانی پێشمەرگە و گەریلا بە باڵای ئەواندا نەبەت ، ژیرانە مامەڵەیکی سیاسی تەندروست بگەڕێ بخرێت بە وەرگرتنی زەرترین پاداشت (سیاسی وئابووری)، هەر بڕیە تەواوی ئەگەرەکان ئاماژەن بە سەنگینی ئەو بەردەی کە پێتان هەڵناگیرێت ، تەنها ئامۆژگاریش بە ئەوەی مەبەستەن پێش هەر هەنگاوێک ئەگەر دەکرێت لەبەردەم ئاوەنەی گەڵدا تەماشایەکی ئوخسارتان بکەن.

ڕاگەیاندنی دەوڵەتی کوردستان لەسەر چ بنەمایەک دەبەت؟؟! … شکار ئەسعەد

فاکتەری سەرەکی و خاڵی جوهەری بنەمای داشتنی بناغەی دەوڵەت بریتیە لە ئابوریەکی پتەوو بەهێز کە ئێستا کوردستان بەداخەوە خاوەنی ئەو ئابوریە نیە کە ئەویش هەکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ خەمساردی و نەبونی پێڕەژەی ئابوری بەهێز لە پێشودا کە ئەم هەرەمە هێندەی سێ دەوڵەتی ناوچەکە بودجەی لە بەغدادەوە بۆ دەهات لە پشکی لەسەدا حەقدەی داهاتی عێراق و ئەم بڕە زۆرە هەموی لە نەوان حیزبەکاندا دیزە بەدەرخانە دەکراو لەهەدەر دراو نەتوانرا بکرێتە بنەمایەکی بەهێز بۆجۆرێک کە ئیستە نێک ئابوری بەهێز نیە بەڵکو فرمانبەرەکانیشی موچەی تەواوەتی وەرناگرن نموونەش فرمانبەرێک گەر خاوەنی ١٠ ساڵ خزمەت بێت لە وەزارەتی پەروەردەدا موچەکەی ناگاتە ٤٥٠$ دۆلاری ئەمریکی .دەوڵەت دروست کردن پشت ئەبەستێت بە سستماتیک کردنی سەرجەم دامەزراوەفرمیکانی وەات کە تا ئێستاش بە فرمانگە بچووکەکانیشەوە بە ئینتیمای حزبی و خزم خزمنە نەبەت مامەڵەو کاروباری هاوڵاتیان ناچێتە ەوە جا مامەڵەکێت گەورەبێت یان بچووک . دروست کردنی دەوڵەت پێویستی بە دامەزراوەیکی

سەربازی بەهێزو توند و تۆ و تێرو تەسەڵ لەوی پێداویستی و مەشق و چەک و جبەخانەو و کە ئاستەوخۆ لەژێر فەرمانی فەرماندەی گشتی هێزە چەکدارەکانی وڵاتدا بێت نەوەک وەک ئێستای هەرێمی کوردستان کە هەردوو حزبی فەرمان ڕەوا(ی.ن.ک) و (پ.د.ک) خاوەنی دیان جۆری هێزی تایبەت و حزبین و تا ماوەک پێش ئێستا لە هاوڕێ و دۆستە پێشمەرگە کانمان ئەمان بیست کە خەیان فیشەک ئەکەن بە سەنگەرەکانیان بە ڕووبەڕووبنەوەی تیرۆریستانی داعش . دورست کردنی دەوڵەت پێویستی بە بڕەودانە بە کەرتی کشتوکاڵ بەجۆرێکک بتوانرێت جگە لە پێداویستی ناوخۆ بتونرێت بەهێنارد کردنی بڕووبومی کشتوکاڵی بۆ دەرەوەی وڵات کەرتی بازرگانی و کەرتی ئابوری پێ بەهێز بکرێت کە ئەمە خۆی لە خۆیدا دەبێتە دۆستی کاری ناوخۆی و بە کاری نێک کەم دەکاتەوە بڕێک و بنە بڕیشی دەکات .دروستکردنی دەوڵەت پێویستی بە سەروەری یاسایە ، بەجۆرێک هاوڵاتیەکی ئاسای بە پلە و پێستە ی ئەم وڵاتە لەگەڵ باڵاترین بڕپرسی ئەم هەرێمی کوردستانەدا کە گەر سکاڵایەکی یاسای لەسەر تۆمار کرا لە دادگا لەبەردەم دادگادا ملکەچی یاسا بێت خۆ گەر نەهاتە بەردەم دادگا دەوڵەت بوێر بێتو توانای ڕاپێچ کردنی هەبێ بە بەردەم دادگا بە سەمینەوە لە چاوو سورکرنەوەی حزب و شەخس دەوڵەت و پیاوانی یاسا هەڵبستن بە بە جێ کردنی ئەرکی فەرمی خۆیان دروست کردنی دەوڵەت پێویستی بە بنەبڕ کردنی گەندەڵی هەیە کە هەر کەس و تاکێک گەندەڵی کرد و یاخود کار ئاسانی کرد بە گەندەڵی بە جیاوازی کە خاوەنی خەباتی شاخبێت یان خاوەنی خەباتی شار وە هیچ پاساوێک قبوڵ نەکرێت بە دادگایی نە کردنی ، دروستکردنی دەوڵەت پێویستی بە سستمێکی کەرتی تەندروستی بەهێزە کە هێندەی کارمەندو دکتۆری بتوانا و خاوەن ئەزمون و دەرمان و ئامێرە پزیشکیەکان هەبێت کە خەڵکی لە وڵاتانی دەرەوە بە وەرگرتنی چارەسەر ڕوبکەنە وڵاتە کەمان ، نێک وەکو ئێوەی لە ماوەی ڕابردوودا ڕویدا لەبەر هەکاری نەزانینی کارمەندو پزیشک و کەمو کوێی لە چۆنێتی کوالێتی دەرمان و بەکار هێنانی دەرمانی ماوە بەسەرچو دەستی منداڵێک بەدرایەوە. نموونەی وڵاتی سوید ئەکەمە نموونە کە یەکێکە لەو وڵاتانەی جیهان کە خاوەنی سستمێکی تەندروستی بەهێز و وردە کە نەخۆشێک چارەسەرە کانی بە تەواوەتی وەرنەگرێت ئاستەوخۆ دکتۆرەکەی ئاگادارە و پێی دەڵێت کە هێندێت دەرمان وەرگرتوە و هێندێشت وەر نەگرتوە !! دروستکردنی دەوڵەت پێویستی بە سستمێکی بەهێزی پڕوەردەیەکە خۆی ببینێتەوە لە دایبینکردنی کەی پێداویستیەکانی پرۆسەی پڕوەردەکردن نموونە ی خەماڵیش تائێستا یەک بینای خوێندنگەی بنەڕەتی ٣ بە ٤ دەوامی تێدا دەکرێت ، دروستکردنی دەوڵەت پێویستی بە ڕەزگرتنی دەنگی خەڵکی و

سەجەم دامەزراوەفەرمیەکانی وەاتە و نموونەی خەمایش پەکخستنی پەلەمانی کوردستانە . کەی ئەوانەی باسم کردون جە بەجە کرا هەموومان بە جیاوازی ەنگ و دەنگمان خەمان ئەکەینە فیدای ئەو دەوەتەنەک بمانکەنە خاوەنی دەوەتەک وەک یەکەک لەدەوەتە هەژارەکانی قاەی ئەفریقیا